

DARUL VREMII

LITERATURĂ
ARTĂ
ȘTIINȚĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A. I. — MAI—IUNIE 1930 — No. 4—5

DARUL VREMII

LITERATURĂ – ARTĂ – ȘTIINȚĂ

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

ANUL I. – No. 4–5.

MAI–IUNIE 1930.

CUPRINSUL :

Lucian Blaga	Simboluri spațiale
Cornelia Buzdugan	Regrete
Augusta Dragomir	Un greer...
Al. Ciura	În străini...
Iulian Jura	Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu
G. Retezanu	Străinul din mine
Ion Munteanu	Cântecul lebedei
Traian Ieremici	Veniți tovarăși!
R. Browning	Iubirea printre ruine (trad. de P. Grimm)
P. Sergescu	Bibliografia franco-română
Oct. Lupaș	Al doilea turneu al Teatrului Național din București cu M. Pascaly la Arad (1871)

Cronica literară: Cezar Petrescu Intunecare (Sextul Pușcariu); *Cronica dramatică*: Lucian Blaga Cruciada copiilor (Victor Papilian); *Cronica științifică*: Migrațiile păsărilor (Valea riu Pușcariu); *Mișcarea culturală din țară și străinătate*: Cărți, Reviste, Însemnări de: Val. Bologa, Cornelia Buzdugan, I. Chinezu, I. Mușlea, Val. Pușcariu, etc.
Vignetele de Catul Bogdan

ABONAMENTE :

Un an . . . . . 250 lei   Pentru instituții și autorități 500 lei
Șase luni . . . . . 150 lei   Exemplarul . . . . . 25 lei
REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA : CLUJ, STRADA STROESCU No. 18

Toate manuscrisele, cărțile de recenzat și revistele se vor trimite pe adresa redacției.

DIRECTOR : Victor Papilian

Simboluri spațiale.

Adunăm de ani, de zeci de ani, de aproape o sută de ani și totuși suntem încă departe de a avea însemnat la un loc tot materialul folcloric al țării. Se pare că pentru multe frumuseți vechi abia acum se ivește o mai dreaptă și mai nouă înțelegere. Nu numai un cântec așteaptă încă în cutare stână un trecător cu notele la îndemână, — și mama pădurii mai spune povești pentru urechile nimănui. Sociologia satului românesc, sistematică și cu multe încheieturi, cum o vor metodele timpului, abia a început să mijască. Viitoare revelații de aur dorm subț pământ și deasupra. Să nu se creadă că cel puțin tot ce-i mai important s'a pus la hambare sau a fost înregistrat. Câți ani au trecut decând aceste patru versuri au fost auzite întâia oară de-un intelectual în stare să vibreze adânc cu ele? „In grădina lui Ion toate pasările dorm. Numai una n'are somn, cată să se facă om“. Nu ezităm să punem aceste versuri — ca rezonanță metafizică — alături de cântecul ciobanului care se simte mirele morții. Cu atât mai mare-i mirarea că zeci de ani au fost trecute cu vederea. Câte comori mai zac ascunse ca sămânța de foc subț cenușă, fiindcă fie din grabă, fie din nepricepere, n'au fost până acum prețuite după cuviință?

Cu toate acestea ne stă la dispoziție atâta material folcloric și etnografic, încât ne întrebăm dacă n'a sosit ceasul să se încerce asupra lui ultime sinteze. Întăiele punți și scări spre acea înaltă planare, ce o visăm, deasupra mușuroaielor, pâraiașelor și vâlcelor de jos, le-au ridicat adesea chiar cei ce s'au îndeletnicit cu adunarea materiei prime. Dar punțile sunt punți și scările scări, — până la planarea rotitoare de vultur mai trebuie și un sbor. Un sbor. Cum astăzi pentr'o astfel de ispravă nu trebuie să fii numai decât vultur, credem că nu cerem prea mult. Sborul a fost definitiv cucerit prin metodă, de aceea se cuvine doar să căutăm în preajmă dacă cestălalt sbor n'a fost și el cucerit tot printr'o metodă.

Un Frobenius* a făurit cu vitează silință de întâiu ocupant sinteze asupra spiritului african. Metoda lui morfologică l-a ajutat pe Spengler în construcțiile sale de filozofie a culturii, precum bănuim că l-a servit și pe Keyserling când a plecat în jurul pământului, și tot așa și pe alții.

E îndeobște cunoscută concepția despre cultură a lui Spengler. Multe din construcțiile sale s'au dovedit șubrede și n'au rezistat atacurilor specialiștilor. Ceeace n'ar trebui să ne sperie câtus de puțin, căci specialiștilor cari se ocupă de ex. cu biografia caninului drept sau stâng al lui Goethe, le rezistă numai datele calendaristice, și câteodată nici acestea. Se găsesc în orice caz în opera lui Spengler și unele intuiții de mare preț pe cari aceiași specialiști nu le-au putut înlocui până acum cu ceva mai bun. Nu importă desigur că Spengler acceptă numai un număr limitat de culturi istorice. Important e că în centrul

* A se vedea: Leo Frobenius, Paideuma. Ediția 3. 1928. Frankfurt a. M. Frankf. Societätsdruck. Recomandăm și toate studiile publicate de „Institutul pentru morfologia culturală“ de subț conducerea aceluiaș, genial cercetător.

generator al fiecărei culturi el vede un suflet creator, vast și colectiv, și că tendințele unui asemenea suflet pot fi precis formulate. Direct și indirect. Direct și vag prin sentimentul său cosmic, indirect dar mai plastic prin simboluri spațiale. Astfel simbolul sufletului faustesc al culturii apusene ar fi spațiul infinit, tridimensional. Al sufletului grec antic: spațiul limitat, statuar, plastic. Al sufletului arab: spațiul-boltă, peștera. Al sufletului egiptean: spațiul-labirint, drumul spre moarte. Al sufletului rusesc: planul infinit, stepa. (Ceeace Spengler spune despre sufletul culturilor istorice, o spusese Frobenius înaintea lui despre culturile etnografice. Frobenius numește sufletul unei asemenea culturi care poate îmbrățișa multe triburi și graiuri „paideuma“).

Înainte de a trece mai departe invităm cititorul la o scurtă odihnă spre a-i da răgazul să realizeze lăuntric corespondența între culturile amintite și simbolurile lor spațiale. Pe urmă îl invităm să asculte o doină și să și-o închipuiască în corespondență interioară cu unul din aceste simboluri spațiale. Operația nu va reuși. Nu odată ni s'a spus din partea străinilor cari auzeau întâia oară o doină românească că această muzică aduce cu cea rusească. Și de fiecare dată ne-am simțit obligați să protestăm. Am protestat fiindcă găsim că în doina noastră lipsește ceea ce totdeauna auzi și simți în cântecul popular rusesc: stepa, planul infinit. Locul stepei îl ia în doină, după umila noastră părere — alt spațiu: *plaiul*. Plaiul, adică: un plan limitat, înalt, scurs în vale. Plaiul cu orizont închis. Și dincolo de orizont: iarăși plaiu și vale la infinit.

Nu vorbim numai despre plaiul adesea amintit în poezia populară precum în Miorița, ci mai ales despre plaiul *neamintit cu cuvinte* în poezia și în muzica noastră populară, despre acel plaiu omniprezent, ca spațiu sufletesc al cântecului. Doina și balada noastră au o rezonanță specifică, ce nu se poate închipui fără plaiu. În tocmai cum un cântec alpin gălgăitor multiplicat de propriile ecouri, nu se poate imagina fără de planurile verticale ale marelui munte, în tocmai cum într'un cântec de joc argentinian ghicești nemărginirea melancolică și fierbinte a întinselor pampas, în tocmai cum un ciardaș unguresc îl întregеști fără să vrei cu planul neted al pusteii, cu pusta care nu apasă ci-i un vast îndemn de descărcare, tot așa complementul organic al doinei și-al baladei noastre e plaiul. Plaiul sau spațiul ritmic împărțit în plan înalt și vale. Sufletul românesc, acasă la el numai pe plaiu, are un mers care-i aparține și-l diferențiază. Mersul acesta e un ritmic suiş și coboriș. (Nu înzadar cuvântul *mergere* a însemnat în latină *cufundare*).

Fenomenul sufletesc cel mai insistent cântat în poezia noastră populară e „dorul“. Să se asemene cuvântul „dor“ cu corespondentul său german „*Sehnsucht*“. Fiecare își are fizionomia proprie și cu cât le ascuți mai deaproape cu atât devin mai intraductibile. Din punct de vedere abstract cuvintele dor și *Sehnsucht* denumesc desigur aceeași stare sufletească, dar sensul lor intim diferă de sensul lor comun de circulație. Dorul ni se pare mai naiv, mai sănătos, mai organic decât *Sehnsuchtul*. *Sehnsuchtul* nu e scutit de oarecare vag sentimentalism. Raportate la simbolurile lor spațiale cuvintele acestea dobândesc deasemenea semnificații diferite. *Sehnsuchtul* cuprinde un mai larg gest al depărtării, și presupune ca fondal infinitul tridimensional, un infinit, dacă vojiți, de esență romantică. Dorul e setea de a depăși orizontul închis al văii sau al plaiului. (Se știe cât de des e în poezia noastră populară motivul „dealul să se schimbe'n șes“).

Spațiul imaginar, despre care vorbim, se poate constata nu numai în doină, și în baladă ci și în alte creațiuni ale sufletului românesc. Il credem chiar un factor dominant în structura acestuia. Dominant în măsura că poate să-i servească drept simbol. Ceva din rotundul orizont al plaiului, ceva din ritmul fără violențe al dealului și văii ghicim și în jocurile noastre. Să se compare ritmul domol și elementele formale ale unui dans tipic românesc în monotonă legănare cu nebunia nesatisfăcută și oarecum fără soluție a unui dans rusesc jucat aproape de pământ, dansatorul voind parcă să devină una cu stepa. Dansul nostru e dansul lent al unui om care suie și coboară chiar și atunci când stă pe loc sau al unui om cu sufletul definitiv legat de infinitul, ritmic alcătuit din deal și vale, de infinitul undulat. Nu e locul să intrăm în amănunte și-n descrierea lor morfologică, avem însă convingerea că în sprijinul simbolice spațiale ce ne preocupă se pot aduce exemple edificatoare din cele mai disparate domenii ale vieții populare.

Casele în apus au tendința creșterii în sus, în dreaptă potrivire cu verticala sentimentului ceresc stăpânitor acolo. Casele în Rusia, cele dela țară, trădează mai mult tendințe orizontale, ca și planul interior al vieții rusești. Casa românească nu urmărește exclusiv nici

verticală, nici orizontală, ci pe amândouă în stăpânită armonie, căci cadrul ei spațial (plaiul, valea) nu îngăduie ipertrofierea unei tendinți în paguba celeilalte.

Ne-au venit subit condeiu cuvintele „cadrul spațial“ al vieții românești. Să ne înțelegem, considerațiunile noastre nu se referă la raportul dintre sufletul nostru și mediul fizic în care trăim ca popor. În realitate considerațiunile acestea nu depășesc *sufletească*. Vorbim despre permanente atitudini și dispoziții interioare deplin cristalizate ale sufletului anonim, din care suntem o parte, și nu se pune deloc întrebarea dacă în simbolica spațială analizată intervine adaptarea sufletească la un mediu oarecare sau nu. Se constată numai atitudini interioare, cari așa cum sunt, pot să dănuiască înafară de orice legătură cu un mediu fizic sau peisaj corespunzător. Astfel se poate risca paradoxul că românul viețuiește sufletește într'un anume fel de spațiu (pe plaiu) chiar și atunci când poate de sute de ani trăiește realmente pe bărăgane, pe șesuri. Sasul deși trăiește de șapte sute de ani în acelaș peisajiu ca și noi își mai păstrează încă și astăzi sentimentul spațial pe care l-a adus cu sine din apus. Există deci peisajiu în care trăiește un popor și există echivalentul sufletesc al peisajiuului — echivalent pe care-l putem exprima printr'un simbol spațial. Pe noi ne preocupă echivalentul — simbol, și nu peisajiu. Echivalentul odată cristalizat e o determinantă în sufletul paideumatic, determinantă care se poate perpetua încă mult timp din generație în generație — chiar și atunci când peisajiu fizic a fost schimbat prin mutare în alt peisajiu. Se poate întâmpla și următorul lucru: în acelaș peisajiu să coexiste suflete cu sentimente spațiale cu totul diferite. (Sasul și Românul). Spengler nu diferențiază îndeajuns spațiu sufletesc de peisajiu, de unde o serie de dificultăți în teoria sa, și înclinarea naturalistă de a explica totul prin peisajiu.

Ceeace numim „echivalentul sufletesc al unui peisajiu“, nu e copia unui peisajiu, ci un fenomen sufletesc spontan, creator, care apare desigur într'un peisajiu, dar e altceva decât încă odată peisajiu. Spiritul are darul să reducă, să complice, să polarizeze peisajiu. Se poate de ex. foarte bine imagina apariția într'un șes fără sfârșit — atât a unui sentiment spațial simbolizat prin planul infinit cât și a unui sentiment spațial simbolizat prin infinitul tridimensional, sau chiar a unui sentiment spațial teluric cu tendinți în adâncime. În creația „echivalentului sufletesc al unui peisajiu“ intervine deci factorul ireductibil spontan creator al unui spirit autonom, dacă nu etnic atunci „paideumatic“.

Socotim rânduile de față un simplu îndemn pentru viitoare studii. Încercarea noastră de-a stabili un simbol spațial propriu sufletului românesc se va părea poate riscată. Și cu drept cuvânt, căci încercări analoge s'au făcut numai asupra unor culturi întregi sau asupra unor popoare de mărimea impresionantă a celui rusesc. Ne dăm perfect seama de toate acestea. Dar stabilind un simbol spațial pentru noi nu înseamnă că-i limităm valabilitatea la hotarele noastre etnice. Suntem din contră dispuși să credem că simbolul aparține tuturor popoarelor balcanice și că probabil nici Asia mică nu e străină de el. Dunărea și Egeica împreună totatăt pecăt separă. În pofida tuturor diferențelor politice din trecut și viitor se constată aci între oamenii unui țarm și ai celuilalt — cel puțin prin acest simbol spațial comun — o inconștientă solidaritate sufletească. Deși izolați prin graiu, așezăminte, hotare — suntem în multe privințe fiii aceluiaș suflet anonim alcătuiind un complex paideumatic, mai mult sau mai puțin separat de restul european.

Nu vom scoate din situația dată nici o concluzie programatică pentru poezia, arta și spiritul nostru. Ar fi și inutil și primejdios. Inutil, fiindcă în domeniul spiritual programele nu sunt creatoare. Primejdios, fiindcă programele diformează orice puțință de rodnică inițiativă. Ne paște totuși impresia că nu vom putea interesa Europa decât în măsura în care (fără să vrem și mai ales fără să-l numim) vom isbuti să înfruchipăm pe planuri tot mai înalte sentimentul cosmic ce ne mișcă. Romanticii au descoperit sufletul etnic, timpul nostru descoperă „sufletul paideumatic“ care poate îngloba mai multe duhuri etnice. Simbolul spațial schițat mai sus exprimă numai unul din aspectele sufletului nostru „paideumatic.“ Celelalte urmează să fie scoase la lumină.

În armuri ciudate scafandri au ieșit la malul mării și așteaptă semnalul să coboare în adânc.

LUCIAN BLAGA

Regretele

*Regretele din suflet
Sunt făclii
Ce ard la căpătâiul unui mort
Pe care 'n mine —
Sortit îmi e — deapurea să-l port...*

*Iar sufletu=mi e-un templu părăsit
In care nimenea — de veacuri — n'a venit...*

*Descântec vechiu
Meni ca 'ntr'una — facile
Să ardă vîi
In jurul grelei racle
Sub bolți pustii...*

*Și'n șir tot luminează tremurând,
Pâlpâitoare veșnic,
— Regretele înfipte 'n gând:
Făclii în sfeșnic...*

*Și ard așa — mereu — precum li-i scris
Veghind în jurul raclei solitare
In care=și doarme somnul —
Mortul Vis...*

CORNELIA BUZDUGAN

Un greer..

*Un greer umple liniștea grădinii
Cu picături sonore, ce presară
Potirul florilor cu somn și vis...
Corola cerului sfios s'a 'nchis
O boare lină face să tresară
Ușor — fantome de argint — arinii...*

*...Și în argint și fire de văpaie
Incepe luna să-și brodeze crinii...
...O pasăre în somn a găngurit...
Pe boltă stelele-au înmugurit,
Înalță negre obeliscuri pinii
Și umbre albe joacă prin odaie...*

*Vai, sgomot mult să nu îmi faci nebună
Zic inimii ce-o țin în mâini vrăjită
Și'n pragul nopții m'am petrificat,
Prințesă în palatul fermecat,
Ce-a doarme 'n simfonia împletită
De umbre și de greeri și de lună...*

AUGUSTA DRAGOMIR

In străini...

— Din ciclul „Amintiri din Blaj” * —

Când m-am despărțit de tovarășii din Abrud, înțelegeam că am să mă ridic, câteva palme, peste capetele lor. Gândul acesta îmi dădea o doză de mândrie, dar nu mă puteam ridica în slavă. Aripile erau plâpânde încă, și tortul subțire al amintirilor, le ținea strâns în rețeaua lui vrăjită.

Prietenii au lăcrimat; eu însă m-am reținut ca un erou din antichitate. Din ilustra galeriei a acestora nu cunoșteam decât pe Mucius Scaevola, prin o binevoitoare anticipare a dascălului meu. Cu el îmi plăcea să mă compar în acele clipe de eroism. Nici el n-a plâns și n-a țipat, când și-a întins dreapta deasupra flacărilor; nici eu nu voiu plânge, deși inima mi se strângea ca sub o mare povară, și nu-mi mai puteam stăpâni clipirea tot mai deasă a genelor...

În zori, când am plecat cu trăsura, orașul dormea încă, sub vălul ușor al ceții. Ici-colo câte-o luminuță de său răsbătea prin neguri, cu lumina ei gălbue, anunțând lumina mea, că băieșii pornesc la muncă.

Prietenii mei dormeau fericiți, gândindu-se la mine, prin rețeaua diafană a viselor de dimineață.

Pe o clipă era să mă înduișez iarăși, dar tata îmi spuse, că am trecut de Cura Cornii, și că de-acum înainte intrăm într-o lume nouă și necunoscută. Ar fi trebuit să iau o pietricică sub limbă, dar ajungea dacă rămâneam cuminte, și priveam cu luare aminte la lumea cea nouă, care mă momea la tot pasul, cu tainele ei.

Dela o vreme dealurile își săltau tot mai mult culmile și se apropiau în deolaltă, cu mânie parcă.

Copacii erau tot mai zdraveni, zărea tot mai strâmtă. Nu zăreai nici o căsuță prin împrejurimi, numai ici-colo câte un băiețel somnuros, ducând văcuțele la pășune.

În dreapta, un pârâiaș sprinten, cu apă curată, sălta peste holovani, sfidându-i cu finerețea lui. Mă întrebam, în gând: unde merge acest pârâu curat? Și tata, înțelegând nedumerirea mea, spuse: „Din pârâul ăsta ese Valea Abrudului. Aici e curat, dar mai de vale se amestecă cu apa dela șteampurile din Bucium, și e mai tulbure”.

Da, — mă gândiam eu — acest pârâu la Abrud e vale, și e tulbure..

* * *

* In curs de apariție.

Am trecut de vârful Dealului=Mare. Am întrebat pe tata încotro vine Abrudul? Mi-a arătat cu mâna, dar mi-a spus că nu se mai vede de aici.

Coboram spre — țară.

Știam până acum, că Moșii merg la țară „cu cercuri și cu ciubară”, dar am simțit fetuș un fior, când am coborât în vatra Murășului și zarea s'a deschis, de nu o mai puteai cuprinde cu ochii.

Munții rămăneau în urmă, cu înălțimile lor mândre, și o lume nouă își deschidea porțile, ce duceau pe coborâșul Târnavelor.

* * *

Două zile am trăit ca în vis. Blajul și școlile lui îmi păreau mai frumoase decum îmi povestise bunicul și tata. Chiar a doua zi de dimineață am fost la bisericuța din curte, unde Metropolitul Vancea a hirotonit câțiva preoți tineri. Cunoșteam pe Arhiepiscopul, din povestirile tatei, și când l-am văzut în odăjdii, în strălucirea lumânărilor, între preoții ce asis-tau, am rămas aiurit.

Ce-a mai fost pe urmă?

Examenul de admitere în clasa întâi de liceu? Dar a durat numai câteva minute, și chiar regretam, că nu mi-se dă prilejul să mă măsoar, în luptă dreaptă cu toți colegii, ce se îmbulzeau, din toate părțile!

Pe urmă cărțile de școală, cumpărate nouă=nouțe, cu o sumă de opt zloți, pe care tata o afla mare.

Apoi trecerea la internat, preluarea mesei din „Museu” și a patului, ce mi se dase, prin favor, mai aproape de sobă. Încercări de împrietenire cu băieții de seama noastră, cu priviri neîncrezătoare. Spre seară, când am ieșit în curte și în grădină, ne-am simțit mai la larg, și ne-am împrietenit.

Eram stingheri cu toții; părinții plecaseră, și cum eram cei mai mici și mai neajuto-rați, simțeam nevoia, să ne ridicăm o pavază, pentru aspra dîsciplină, ce o întrevedeam.

După rugăciunea de seară, am trecut în dormitor, și un elev mai mare, care era „ductor”, țipa cu glas poruncitor: „Silențiu! Dormiți cu toți, că sting lumânarea!”

Am făcut chițic, mi-am tras pătura peste cap, și am închis ochii... Și înainte de a adormi, vedeam, ca prin o ceață de argint cum mama vine încet=încet... îmi trece mâna peste frunte și-mi face cruce... prietenii s'apropie și ei, făcându-mi semne, și chemându-mă să merg cu ei la Valea Cerniții, să ne scaldăm și să prindem pești... Câinele se gu-dură la picioarele mele, mișcându-și coada...

Tot cortegiul amintirilor de acasă mă învăluia ca o haină caldă, să mă ocrotească și să mă mângăie, în lumea străină, ce mă aștepta.

AL. CIURA

Cum ar trebui studiat Titu Maiorescu

— *Date noi asupra activității sale din tinerețe* —

În studiile pe care le avem până acum asupra lui Titu Maiorescu, s'a comis o greșală fundamentală. Ele au ținut seamă numai de acea activitate pe care Maiorescu a dezvoltat-o după reîntoarcerea sa de la studii. Activitatea anterioară au neglijat-o. Firește, într'un studiu serios, o asemenea greșală nu se poate admite. Asupra ei a atras atenția mai întâi dl. prof. G. Bogdan-Duică, afirmând că rădăcinile faptelor literare de mai târziu ale lui Maiorescu, trec dincolo de anul 1860, și că în consecință, evoluția lui, trebuie de atunci urmărită și fixată.¹⁾

Intr'adevăr, T. Maiorescu a dezvoltat de pe când studia încă în străinătate, o activitate amplă, serioasă și de multe ori chiar îndrăznească. Ea a rămas însă necunoscută. În afară de ideile care au găsit expresie în cele două lucrări: — „*De philosophia Herbarti*“ (1859) și mai ales în „*Einiges Philosophische in gemeinfasslicher Form*“ (1861), — nu se mai cunoaște nici o problemă, nici un punct de vedere care l'ar fi preocupat atunci pe tânărul Maiorescu. Datoria noastră este de-a căuta aceste probleme. De-a le reconstitui. Și ni se impune să facem acest lucru cu atât mai mult, cu cât ele ne stau oricând la îndemână, căci Maiorescu le-a împărtășit în prelegeri publice, în ședințe, în discuții, etc. Cum apoi ideile care au animat aceste probleme, erau printre cele mai cu greutate din ideile proaspetelor generații de atunci, multe din ele au fost reproduse prin ziarul și revistele vremii. Sânt aci informații sigure și surprinzătoare. Deasemenea, informații prețioase ne vor veni și atunci, când manuscrisele lui Maiorescu — azi în posesia d-lui prof. S. Mehedinți, — vor trece la Academie.

În cele ce urmează, voi servi câteva date noi asupra activității lui Titu Maiorescu, din răstimpul de care ne ocupăm, cuprinse în două conferințe ținute de dânsul la Berlin, în anul 1861. Ideile pe care le-a dezvoltat Maiorescu aci vor arunca o lumină nouă asupra întregii sale opere, făcându-ne totodată să întrezărim în ele cu multă precizie, pe criticul de mai târziu. De aceea, mă voi opri întâi la aceste idei, iar la sfârșit, voi încerca să fixez — tocmai prin ajutorul lor, — punctele esențiale de care va trebui să se țină seama pe viitor, într'un studiu amănunțit și bine documentat asupra lui Titu Maiorescu.

Întâia conferință a ținut-o Maiorescu în ziua de 10 Martie 1861, tratând despre *Vechea tragedie franceză și muzica wagneriană*.

În anul 1861, T. Maiorescu se găsea însă la Paris. Obținuse bursa Eforiei școalelor prin concurs, pentru continuarea de studii. În capitala Franței, Maiorescu se familiariză repede, îndrăgind pe cei mai de seamă scriitori și gânditori francezi: în schimb, lumea gândirii de vecinic neastâmpăr dintr'o altă capitală, — Berlinul, — îl atrăgea. La faptul acesta se mai adăugau apoi și alte interese de ordin strict personal, așa că drumul dintre Paris și Berlin, Maiorescu îl străbătea des. Aci, la Berlin, îl apreciau cercurile cele mai de seamă, dintre care unul îi solicită o conferință publică în folosul monumentului lui Lessing.

Acestea sunt împrejurările în care tânărul doctor în filozofie, conferința în ziua amintită, la Universitatea din Berlin în fața unui public select și numeros. Din conferința aceasta nu s'a cunoscut până acum decât titlul ei. Întâmplarea a făcut să-mi cadă în mână o foarte amănunțită și judicioasă dare de seamă asupra ei, făcută în *National-Zeitung* din 15 Martie 1861. Rezum după această dare de seamă ideile principale ale conferinței.²⁾

¹⁾ G. Bogdan-Duică, *Titu Liviu Maiorescu*. Discurs de recepțiune. Buc. 1921, p. 4.

²⁾ O bună parte din ea s'a reprodus și într'un articol al lui G. Sion, necunoscut bibliografiei românești, în care se lauda cu dreptate și căldură calitățile lui Titu Maiorescu, acest „student român“ cum îi zicea cu mândrie Sion. (Vezi art. *Relațiuni științifice* în *Revista Carpaților* pe 1861, vol. I).

Li se va părea multora paradoxal, — începe Maiorescu — titlul conferinței alese. Cu toate acestea se va vedea că între vechea tragedie franceză și între muzica wagneriană, există un punct comun. Plecând dela frumos: condiția fundamentală a operei de artă, Maiorescu definește frumosul ca fiind manifestarea sensibilă a ideii.¹⁾ Frumosul presupune două elemente: emotivul și ideea. Numai din contopirea armonică a lor se poate naște frumosul. Unde această contopire lipsește, acolo avem o intuiție unilaterală a frumosului. Când primează elementul emotiv avem *plăcutul*, iar când primează ideea, avem *sublimul*. În opera sa, artistul va trebui să întruchieze într-o egală măsură ambele elemente. Pufința aceasta nu o au decât artiștii mari. (Printre exemplele aduse de Maiorescu în această privință sunt și Kaulbach, cu pânzele sale expuse în muzeul din Berlin, pentru pictură; — și Shakespeare cu „Iuliu Caesar“, pentru dramă).

Aplicând condițiile de mai sus la tragedia clasică franceză, Maiorescu observă că această tragedie n'a realizat decât una din cele două condiții ale frumosului. Cel mai bun exemplu ni-l oferă Corneille, în tragedia „Horace“. Eroul lui Corneille nu se clatină nici un moment: ceea ce predomină acțiunea este *ideia*. Ideia, acest element necesar în artă, nu trebuie să depășească însă limita, ci trebuie să se mențină și să se desvolte numai în măsura în care poate fi contrabalansată de elementul emotiv, deopotrivă de important în opera artistică. Ea ucide pateticul și degenerază într-o simplă improvizație verbalistă. Judecând astfel, oricât de puternică ar fi realizarea dramatică din piesa lui Corneille, ea nu este în același timp și o realizare a *frumosului*. Aci totul e calculat. (După Maiorescu, e caracteristic în această privință locul din scena 3, actul II, în care Horațiu se adresează Curiașilor cu cuvintele; — „Si vous n'êtes Romains“ etc.).

În unele piese, dimpotrivă, găsim dezvoltată numai partea *emotivă*. Ea duce la aceeași unilateralitate. (Un exemplu dat aci, este „Narciss“ a lui Albert Emil Brachvogel).

Trecând la muzică, Maiorescu observă același proces defectuos de realizare artistică. Astfel, muzica italiană a dezvoltat numai *melodia*, factorul emotiv al muzicii, pe când muzica lui Wagner, — și peste tot muzica germană confimporană, — a dezvoltat dimpotrivă numai *armonia*, adică ideea. Din punctul acesta de vedere, tragedia clasică franceză și muzica wagneriană, stau pe același plan, fiecare din ele activând numai ideea nu și factorul emotiv.

Maiorescu, n'a avut intenția de-a nega valoarea artistică a acestor opere. Intenția lui a fost doar de a demonstra că nici tragedia clasică franceză și nici muzica wagneriană nu realizează decât o parte a frumosului. Adevărata operă de artă rezidă însă, zice Maiorescu, în înfruchiparea ambelor elemente, adică în redarea întregală a frumosului.

A doua conferință, pe care Titu Maiorescu a ținut-o la Berlin în decursul anului 1861, era de fapt o recapitulare a ideilor din prima sa conferință. Ea avu loc în ședința din 27 Aprilie a societății de filozofie de acolo, societate care lupta pentru revendicarea filosofiei lui Hegel. Faptul că i se făcea lui Maiorescu din nou aceeași stăruitoare invitație de a participa și la ședințele societății, însemnează, că oamenii de acolo acordau o deosebită importanță părerilor sale. Invitația i se făcu mai ales de către președintele C. L. Michelet, profesorul universitar care a fost prezent și la prima conferință. Ea se mai datora apoi și faptului că Maiorescu adoptase definiția lui Hegel asupra frumosului, cum singur a mărturisit-o. Pornind dela același punct, Maiorescu arată mai întâi care sunt părțile constitutive ale frumosului. Atât vechea tragedie franceză, cât și muzica wagneriană, n'a realizat decât una din aceste părți. „În felul acesta — conchide conferențiarul, — tendința lui Wagner în muzică formează același, extrem, ca și tendința lui Corneille în tragedie.“²⁾

Părerile expuse în această a doua conferință, au stârnit o vie discuție. Au luat cuvântul pe rând: Michelet, D'Ercole, Foerster, Lasson, Schassler, Maercker. Fiecare și-a expus punctul său de vedere, încercând să-l combată pe Maiorescu. Dar Maiorescu, deși atât de tânăr față de combatanții săi, a știut să răspundă fiecăruia. Întâi, împotriva celor susținute de Michelet, Maiorescu mai aduce încă un exemplu din Corneille, anume, prefața din „Nicomède“, în care se poate observa aceeași tendință, caracteristică și pentru „Horace“, tendință care „ucide în erou pateticul“. Și tocmai „Horace“ și „Nicomède“, zice Maiorescu,

¹⁾A se compara cu definiția identică pe care avea s'o dea Maiorescu, peste șase ani, în studiul său *Poesia română*, cercetare critică. Iași, 1867.

²⁾*Der Gedanke*. Philosophische Zeitschrift. Organ der philosophischen Gesellschaft, Berlin. Vol. II. (1861) p. 114.

sunt acele tragedii „care ni se trimit dela Sorbona, anual, drept modele“. Pentru a preciza apoi și mai mult ceea ce înțelege el prin *idee*, prin *logic* — în cazul de față, Maiorescu se servește, în răspunsul sau pentru Lasson, și de următoarele două versuri din Goethe :

Der Schein was wär' er, dem das Wesen fehlte?
Das Wesen wär' es, wenn es nicht erschiene?

Firește, dela înțelesul acesta al ideii și până la formula „formă fără fond“ și invers, de care va uza mai târziu Maiorescu, nu-i decât un pas. La sfârșit mai respinge și termenii de *subiectiv* și *obiectiv* întrebunțați de Lasson, ca pe unii ce duc la aprecieri false în opera de artă, așa cum de pildă, uzând de ei, unii istorici literari au ajuns să afirme că Schiller este un subiectiv, iar Goethe un obiectiv. Ca o urmare a cunoștințelor sale multiple, se poate observa aci la Maiorescu, siguranța în replică, promptitudinea, claritatea și intransigența pentru convingerile sale, însușiri care l-au caracterizat în tot decursul vieții sale.

Cunoscând acum o bună parte din ideile pe care Maiorescu și le însușise în răstimpul acesta și adăugându-le la ideile cuprinse în cele două lucrări ale sale de care am amintit la început, să vedem cam ce fel de concluzii s'ar putea trage cu privire la evoluția lui Titu Maiorescu ?

În această privință cred că s'ar putea sublinia următoarele fapte principale : 1. Maiorescu avea de foarte tânăr, o înclinare vădită spre problemele de estetică și literatură. (O altă discuție aprinsă asupra literaturii a mai purtat Maiorescu și la Paris. Cf. *Der Gedanke*, II. p. 113). Înclinarea aceasta anunța în persoana lui Maiorescu, un critic literar de seamă, așa cum de fapt a și devenit. 2. Maiorescu, atunci când a tratat și probleme de filosofie, de limbă, de istorie, ori de altă natură, el a făcut acest lucru, ori invitat, (*Einiges*), ori simțind că anumite lacune trebuiesc umplute. (Logica, articolele de critică culturală etc.)

Ținând seama de aceste concluzii, un studiu cu adevărat științific asupra lui Maiorescu, va avea în vedere întâi pe Maiorescu — criticul. Iar cum activitatea sa din tinerețe de care am vorbit aci, clarifică și justifică o mulțime de atitudini pe care le-a avut Maiorescu ulterior, partea acestui studiu asupra operei sale critice, ar trebui să se împartă cam în următoarele capitole : I. Se va arăta întâi, cum Maiorescu a venit în contact cu anumii scriitori clasici germani, încă de pe băncile liceului.¹⁾ Cum la Universitate a fost isbit de formalismul lui Herbart; evoluția înspre ideile estetice ale lui Schiller și Kant, din a căror compromis s'a născut capitolul esteticii din *Einiges*. II. Nu peste mult, Maiorescu câștigă admirație pentru Hegel. Punctele acestui capitol vor fi astfel în primul rând Hegel, apoi Schopenhauer prin care s'a încercat o revenire la Kant, pentruca în cele din urmă să se precizeze tot mai mult hegelianismul său, ipostază în care l-a surprins momentul în care și și-a ținut cele două conferințe de care am vorbit. III. Un capitol va face trecerea dela epoca aceasta, la aceea care se începe în România, mai ales dela *Convorbirile literare*. Întrăurea lui Theodor Vischer, în care regăsim pe Hegel, pentruca să formuleze principiile din *Poesia rumână*; cuvântul aspru adus naționalismului exagerat și înlăturarea politicei din poezie, idei pe care sunt sigur că le-a împrumutat atunci din *Ideen zur Geschichte und Kritik der Poesie und der bildenden Künste* a lui Herder. IV. Vor urma scriitorii francezi, italieni, etc. din care Maiorescu a cunoscut mulți. Potrivirea lor cu ideile anterioare. V. Capitolul acesta, foarte important pentru noi, va studia influențele autohtone în critica lui Maiorescu. Aci vor intra, — contrar așteptării multora, — Russo, G. Sion, V. A. Ureche, Radu Ionescu, D. Berindei etc., dar mai ales Russo și G. Sion. Aproape toate problemele imediate pe care la atacă Maiorescu, au fost ridicate înainte, de Sion, până și satirizarea poeziei lui Iustin Popșiu. VI. În sfârșit, cel din urmă și cel mai important capitol, se va opri asupra ideilor proprii ale lui Maiorescu, asupra originalității sale. Aci va intra și un studiu asupra puterii de asimilare de care s'a bucurat Maiorescu, integrând ideile câștigate la punctul său de vedere. Se va arăta că în critică a fost un adaptabil și că s'a pus în curent, contrar celor trâmbește — cu întreg progresul criticii. (Dovada că a primit, la adânci bătrinețe, poezia patriotică a lui Goga, întrucât ele nu erau o simplă fanfaronadă, ci expresia unor sentimente care și găsiu locul în poezie).

¹⁾ Urmăresc numai evoluția ideilor estetice ale lui Maiorescu.

Aceasta, cu privire la opera sa de critic literar.

În ceea ce privește cealaltă operă culturală, repet, ea va fi apreciată în măsura în care fapta lui Maiorescu, făcea față unor anumite lipsuri. Atât. Să nu-i *pretindem principii*; iar întrucât nu i le găsim, nu putem să facem din ele prilej de injurii. În rezumat: — Preocupările și activitatea din finerețea lui Titu Maiorescu ne arată, că dânsul se născuse pentru critică. Pentru critica estetică. Firește că inteligența sa precoce și scilicitoare nu l-a putut opri nici dela alte probleme. Studiindu-l pe Maiorescu, de aci, de unde încep frământările sale — așa cum le-am văzut în cele două conferințe, — ni se vor preciza toate chestiunile. Le vom discuta științific, nu după dispoziții. Nu-l vom cruța în domeniul în care s'a priceput (critica), dar îl vom scuti acolo, unde pe cât a putut, a ajutat, așa cum credea el că e bine. Dl Ștefan Zeletin nu ar mai putea atunci să-l privească pe Maiorescu într'o lumină sociologică minoră, întrucât pur și simplu nu l-ar considera sociolog, cum altfel s'a simțit împins s'o facă. (Burghezia românească). Iar în ce-l privește pe esteticianul Tudor Vianu, care în considerațiunile sale asupra lui Maiorescu, pleacă abia dela *Poezia Română*, în rândurile de mai sus am arătat de asemenea că pentru deplina înțelegere a formației critice cului trebuie să ne coborim mult mai adânc. Maiorescu se formase și se găsisese încă de pe vremea studenției. De aceea ar trebui urmărită aci întreaga evoluție, mai ales când îi acorzi un titlu atât de larg: *Ideile estetice ale lui Titu Maiorescu*. (Viața Românească. Anul XVII. V. 61).

Titu Maiorescu va fi privit întreg; iar din complexul activității sale vom desprinde mai întâi activitatea critică, pe care vom urmări-o până în procesul ei original de cristalizare. Numai atunci se vor alege, dela sine, atât meritele, cât și lipsurile sale; iar opera se va desprinde limpede așa cum de fapt, puterea de muncă și de înțelegere a lui Titu Maiorescu, a izbutit s'o realizeze.

IULIAN JURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Străinul din mine*)

Eu firea mi-o știam de mult,
Și dorul meu cum să-l ascult,
M'am învățat de multă vreme.

În stele să cetesc știu bine
Și mersul lor, azi, pentru mine
E X-ul unei teoreme.

De timpuriu am conceput,
Din docte cărți, că la 'nceput
Un gând a fost și-o nebuloasă.

Mi-e frică doar de Dumnezeu,
Deși sunt câteodată' ateu;
Dar nu, nicidecum la mine 'n casă.

Nimic, credeam, că nu îmi schimbă
Nici firea mea, nici a mea limbă;
C' așa voiu fi mereu cum sunt.

Dar ieri, o vorbă aruncată,
Un joc, o mimică de față,
Un ochiu, privind puțin mai crunt,

Mi-a răscolit adânc pământul
Din trupul meu, până ce cântul
Cu care Eva pe Adam

*) Din volumul de versuri ce va apărea în curând.

L'a fermecat, deodat' a prins
Să cânte=un dor tot mai aprins,
Și răni pe care un balsam

Miimi de veacuri au turnat,
O clipă toate=au sângerat.
Curgând ca apa din fântâni ;

Și sufletu=mi s'a svârcolit,
Simțindu=și miezul plămădit
Cu sânge negru de păgâni.

O frică strașnică de mine
Neîncetat îmi arde 'n vine,
De=atunci, crescând ca o văpaie

În plăsmuirea=mi ce=o sporește,
Așa cum focul se 'ntetește
Sub iutea vântului bătaie.

Mă doare gândul și simțirea
Când simt așa cum nu mi=e firea
Și toate când le fac pe dos.

O fiară ghiarele=și înfige
În carne, sufletul mi=l frige
Duhoarea botului hidos.

Eu sigur nu's. Poate=un străin
Gonit, pe semne, de vr'un chin
Și=ascuns, de mult, la mine 'n trup.

Eu sunt, precum am spus, cuminte ;
Senin la suflet și la minte.
Nu's drac, nici hoit nu's, și nici lup.

Să=l dau afar', mi=ar fi ușor,
Deodată sau cu binișor,
Tot un' ar fi, nu=i lucru greu.

Dar el de mult s'a cuibărit
În sufletu=mi. Nestingherit
S'a 'ntins încet, și ce=i al meu

Și=a însușit ca un tâlhar.
Așa că truda mi=e 'n zadar :
De caut eu să=l svârl afară,

El râde, căci de vreau să-l prind,
Răsleț cu mintea nu-l cuprind;
Și'n fața mea rămân de-ocară.

De-acuma, însă, nu mai merge:
Și urma urmei lui voiu șterge.
Cu un străin să viețuesc

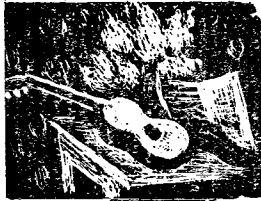
Mereu alături și să știu
Că'n mintea mea cu mine-i viu
E 'ngrozitor. Il nimicesc

Ca pe-o furnică sub călcâiu,
Nemernicul! Dar mai întâiu
Să chibzuesc în care fel?

Din mine cum pot eu să-l scot?
Eu om isteț; el, un netot.
Dar care's eu și care-i el?

G. RETEZEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cântecul lebedei

Din miază-noapte, în spre apus de soare, porni de-odată cu pași de uriași sălbateci viscolul. Haina albastră a cerului de toamnă târzie fu sfâșită în sdrențe și umplută cu noroiul alb-cenușiu al iernii. Frunzele arborilor se scuturară ca de o mână nevăzută și prinse în jocul nebun al vântului purtător de săgeți de ghiață, își cântară trist prohodul.

Viscolul se întetea cu fiecare clipă și în sboruri în spre înălțimi sfâșia tot mai dârz haina cerului, aruncând-o pământului în mici bucăți albe de zăpadă.

Moartea porni și ea pe urmele viscolului. Florile se abătură la pământ, găzele fură săgetate de moarte în sbor, iar într-o colibă, o pereche de oameni, așteptau cu spaima în suflet sfârșitul neinduplecat.

Cel mai bătrân zăcea bolnav în pat. Culoarea feței sale arăta că ceasurile îi sunt numărate. Cel mai tânăr îl îngrijise de patru zile; dar acum când hrana era pe sfârșite, și iarna sălbatică în prag, se gândea să-și tradeze tovarășul.

Bolnavul îi ghici intențiile și gândul că va rămâne singur, îi dădu un fior de groază nestăpânită.

— Nu mă părăsi, prietene — se rugă el. — Simt că îmi revin puterile și ca mâine ne vom putea continua drumul. Sau dacă nu, așteaptă să-mi închid ochii. Singur aş muri de două ori.

— Dar nu te voi părăsi niciodată prietene — îi răspunse cu vocea sugrumată cel tânăr. — Voi ieși să aduc lemne și să caut ceva de vânat.

Își luă pușca și plecă fără să-și mai privească prietenul.

Bolnavul rămase cu inima strânsă de spaimă. Apoi simțurile i se întetiră, auzul îi deveni dureros de ascuțit, încât în mijlocul țipetelor viscolului putu desprinde pașii tovarășului cari se depărtau de colibă, în fugă.

Bolnavul avu un acces de mânie și disperare. Făcu o efortare uriașă și plecă în spre ușe. O deschise privind în afară și văzând fuga prietenului, începu să blesteme.

— Câine, câine. Blestemați să-ți fie pașii... Să te înghită viscolul și să-ți înghețe sângele.

Țipetele bolnavului fură prinse pe aripele furtunii și ridicate în spre norii întunecoși.

* * *

Viscolul cernea neincetat troiene dese de zăpadă. În sborul lui fără frâu ajunse la un loc cu apă de smarald. O clipă se opri în mers și-și desfătă privirea crudă. Pe înfinsul apelor un cârd de lebede albe se alungau în joc. Viscolul chioți odată prelung, apoi se năpusti cu mânie asupra paserilor albe.

Cârdul lebedelor păru surprins. Paserile soarelui bătură înspăimântate din aripi, îndreptându-se spre miazăzi. Se ogoiră câte=va clipe de asupra lacului spre a=și aștepta tovară=șele. Iar când văzură că perechi ostenite au căzut pradă biciului neîndurător al vântului rece, începură să scoată tipete disperate. Se mai ogoiră câte=va clipe chemându=și tovară=șele rănite, prinse între valurile înghețate ca la un semn blestemat, apoi triste, coborîră lângă cele ce nu le=au putut urma.

Ghiața creștea și trozneea sub suflul viscolului. Iarna urla prin mii de guri de ghiață. Și în mijlocul sbuciumului firii, paserile credincioase începură în cor un cântec, cel dintâi și cel din urmă cântec al lor, cântecul lebedelor, cântecul morții.

Sunetele duioase se ridicară pe aripi binecuvântate spre cer, pierind în înălțimi, odată cu ultima suflare a paserilor albe.

* * *

Din înaltul albastru, un înger coborî în spre pământ să culeagă podoabele pământului. În sbor prinse cu o mână diafană cântecul lebedelor, și — piatră nestimată — și-l puse coroană pe frunte. Sbură mai departe și atinse cu picioarele cântecul de blestem al omului. Vru să=și continue sborul, dar cântecul omului se prefăcu în lanț de plumb și greu ca un păcat, îi făie avântul, rostogolindu-l în adâncimi, în spre noroiul pământului.

ION MUNTEANU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Veniți tovarăși!

*Am pornit haihui la drum cu=April . . .
Incrucișări de spadă 'n războiri de mâne, —
Pentru izbânda Vieții'n prăznuiri păgâne, —
In urechi mi=urzesc un nou și aprig tril.*

*Pentru răni am cules floare de prun și burueni,
M'a scârbit duhoarea grea din farmacii, —
Iar de=o fi să mor, eu mor pe piscuri sau pe mări pustii,
Și nu voi ști ce=i mila de falși Samariteni.*

*Veniți tovarăși! Ce stați năuci, mirați?
In nava mea=i Viața: virtute și prihană;
Vinul nostru=i sânge, soarele ni=e hrană
Și Comoara noastră nu e trudă de pirați . . .*

TRAIAN IEREMICI

R. BROWNING

Iubirea printre ruine

I.

Unde=amurgul liniștit și blând surâde
Pân' departe,
Peste pajiștile 'ntinse unde turme
Pasc alene
Și se 'ntorc în faptul serii pe 'ndelete
Cu fălăngi,
Fosta 'n vremuri o cetate minunată,
Cic'a fost,
Scaun mândru de domnie unde odată,
Mult de=atunci,
Domni de țară țineau sfat, războiu și pace
Hotărau.

II.

Iar acum doar niște ziduri ce rămas=au
Pe câmpie,
Peste care buruienile 'ncălcite
Au crescut,
Și=unde iedera se 'ntinde ca un șarpe
Prin spărturi,
Mai arată locul unde altă dată
Se 'nnălța
Foișorul unde curtea adunată
Lung privea
Cum voinicii 'n luptă dreaptă și=alergare
Se 'ntreceau.

III.

Și eu știu că în amurgul ce surâde
Liniștit,
Când în sunet de fălângi se 'ntoarn' acasă
Blânde turme,
Și când văi și dealuri, toate 'ntuneric
Se cufundă,
Colo 'n turnul unde=odată luptătorii
S'odihneau
Este o față cu ochii vii și părul galben
Ce m'așteaptă,
Mută și nerăbdătoare cată 'n zare
Pân'ce viu.

IV.

Regele privea de=acolo pân' departe
Tot cuprinsul,
Vedea munții 'n depărtare, iar pe=aproape
Temple sfinte,
Colonade, poduri mari și străzi frumoase,
Lume multă.
Când eu viu, ea nu vorbește și=a ei brațe
Amândouă
Le așează pe=ai mei umeri, mă sărută
Din privire
Și cuvântul și vederea, tot se stinge,
Gură'n gură.

V.

În tot locul ei trimis=au luptătorii
Mii de mii,
Pentru zeii lor 'nălțat=au o coloană
Până'n cer,
Au mai strâns și mii de care tot cu aur,
Ce zadarnic!
Inimă, tu ne îngheți și tu ne sbuciumi!
Peste veacuri
De păcat și nebunie se deșteaptă
Iar pământul,
Decât faimă și triumfuri tot mai tare
E iubirea.

Traducere de
P. GRIMM

Bibliografia franco-română

E un adevăr banal că întreaga viață sufletească a României veacului al XIX-lea a fost influențată de cultura și ideologia franceză. Rămăși în urmă în evoluția culturală, din cauză că timp de sute de ani am trebuit să ne apărăm împotriva năvălitorilor din afară, noi am folosit primele timpuri de liniște relativă pentru a îndrepta întârzierea. Franța ne-a primit dela început cu cea mai mare sollicitudine și aceasta explică curentul cel mare de studenți români către Franța.

Mulți s'au întors de acolo numai cu o mică spoială apuseană. Un costum tăiat după moda franceză, câteva cuvinte străine, un aer de dispreț pentru tot ce e românesc; au fost învățămintele rele, aduse de ei. Sunt celebri în istoria noastră culturală, acești „franțuziști“, atât de numeroși încât încă C. Facca le-a consacrat o piesă de teatru.

Alții, fără să pătrundă în adevăratul miez al culturii au revenit la noi influențați, mai mult la suprafață, de ideologia generoasă franceză, de strălucirea civilizației. Fără să fie creatori, ei au luptat să introducă formele apusene la noi și să ne pregătească astfel drumul spre progres. Deși au avut multe exagerări și unele greșeli, ei nu sunt totuși atât de condamnabili, mai ales pentru realizările în viața publică. Prin ei, s'a făurit atmosfera de așteptare a altor timpuri, de năzuință către cultură, ordine. Prin numărul lor mare, ei constituiesc un factor însemnat al înrăuririi franceze și apusene în România. Fără îndoială, un studiu amănunțit al vieții, al ziarelor, legilor, discursurilor, sbuciumărilor lor, în comparație cu preocupările mediului apusean unde și-au petrecut tinerețea, ar da un capitol de seamă al istoriei noastre.

Dar, afară de influența superficială — totuși binefăcătoare — cultura apuseană a pătruns mai adânc, unificându-se cu substratul sufletesc al unora dintre Români mai de seamă, plecați la studii în străinătate. Ei au rămas integrați sufleteste în mediul unde s'au format. Dar legătura lor cu Apusul nu e dictată nici de strălucirea modelor, pieselor de bulevard sau vorbelor sforăitoare străine; nici de manifestările exterioare ale vieții publice. Ei au o afinitate adâncă cu întreaga cultură, care i-a prins în mrejele ei fermecate. Și, dacă fiind spre Apus, n'o fac pentru a speria pe compatrioți, sau pentru a arunca praf în ochii lumii. Ei simt nevoia de a lucra ca creatori, ca soldați egali cu apusenii, la promovarea culturii omenești. Ei vor să înfigă și în sufletul românesc — atât de bine dotat de Dumnezeu — rădăcinile temeinice ale experienței intelectuale de veacuri a Apusului, experiență pe care vitregia împrejurărilor istorice ne-a refuzat-o până acum. Viața lor de adânc sbucium sufletesc pentru cultură, pentru coordonare intelectuală cu Apusul, viața celor aleși, e o părghie sigură a transformării și progresului lent al societății românești.

E de ajuns să se constate nivelul științei românești la intervalul de cincizeci de ani, pentru a înțelege rolul creatorilor intelectuali ai noștri. Evident, studiul atmosferei născute de ei va fi unul din capitolele însemnate ale istoriei culturale a Românilor. Deocamdată suntem de abia în faza strângerei de material complet în această privință. Asupra legăturilor franco-române există o bibliografie celebră a lui G. Bengescu, editată de librăria E. Leroux din Paris. (Ediția II, 1907). Ediția I a apărut la Bruxelles în 1895. Dar ambele ediții sunt de mult epuizate și nu mai pot fi folosite de cercetători, decât cu greutate, în bibliotecă. Pe de altă parte, informația se oprește — e și natural — cu mult înainte de zilele de azi.

Ca să umple acest gol, ca să dea publicului mare și erudiților, un instrument de lucru și de informație, cât mai precis, soții *Getta și Alexandru Rally*, au lucrat fără întrerupere, cu râvna cea mai lăudabilă, timp de șase ani, zi de zi, la constituirea unei noi bibliografii franco-române. Munca lor — adesea desconsiderată, pe nedrept — a fost înco-

ronată de cel mai frumos succes. La 28 April 1930 a ieșit de sub presă, în editura din Paris, în două volume, lucrarea lor: *Bibliographie franco-roumaine*.

Cartea e închinată, celui mai mare învățat al nostru, marelui N. Iorga. Prefațierul cărții, prof. M. Roques dela Sorbona, o numește: „O carte de curaj, de entuziasm și de credință“.

De sigur, se vor găsi lipsuri în această bibliografie. Sunt lipsuri inerente faptului că ea se ocupă de publicațiile până la zi (1930), necatalogate încă în marile biblioteci. Mulți autori rugați să dea fișele asupra lucrărilor lor, n'au răspuns. Chiar pentru lucruri mai vechi, cataloagele bibliotecilor nu sunt complete, așa că bibliografia se resimte. De pildă, George Enescu, marele nostru compozitor e trecut numai cu Poemul Român (orhestră și ediția pentru pian la 4 mâni). Lipsesc și cele zece poeme de Cl. Marot, și cele trei simfonii, și concertele, sonatele, etc. De altfel, soții Rally au prevăzut că li se vor găsi multe lipsuri materiale din bibliografie și arată toate izvoarele de unde au scos informațiile. Pentru cine-și dă seama de imensul material despuiat, bibliografia apare ca o muncă uriașe, în care scăpările din vedere — datorite imperfecției cataloagelor sau colecțiilor cercetate — sunt inerente și de însemnătate disparentă. La o eventuală a doua ediție, multe din ele vor fi îndreptate.

Referințele cele mai multe sunt scoase dela Biblioteca Națională din Paris, Biblioteca Academiei Române și Muzeul războiului dela Vincennes. Autorii fac un lucru folositor, dând cotele cărților în aceste trei biblioteci.

Recomand cu toată căldura această bibliografie la toți cei cari se ocupă de producția culturală românească. E un izvor de nenumărate informații, iar introducerea autorilor (de 60 pagini) e plină de învățăminte, sugestii, etc., și pe alocurea e menită să ne facă să ne simțim mândri de neamul nostru. Recomand cu atât mai bucuros această carte, cu cât prețul ei de 150 fr. francezi (1000 lei) pentru ambele volume, e minim.

Lăsând la o parte, critica propriu zisă a lucrării, pentru care, de altfel, îmi lipsește competența, vreau să însemnez aci câteva constatări generale ce se impun din citirea ei și care ar trebui cunoscute de orice Român cult.

Volumul I conține lucrările scrise de români în limba franceză, iar al doilea are lucrările scrise în limba franceză, de autori români sau străini, despre România.

El e o dovadă admirabilă a puterii de creație a Românilor. Căci arată că noi nu suntem numai un popor pasiv, care primește știința, ci știm să și dăm, contribuind la progresul deosebitelor probleme atinse. Bibliografia soților Rally conține 4750 de volume și broșuri publicate de autori români în limba franceză. Numai citarea acestui număr e de ajuns ca să ne dăm seama de aportul considerabil al Românilor în cultura universală. Suntem deprinși să subestimăm creația românească. Din multe părți ni se cere o bibliografie a științei în românește, spre comparație cu a vecinilor, care e mai mare în limba lor națională. Dar explicația cea mai bună e că noi folosim limba franceză mai mult ca pe cea română în publicarea operelor de știință pură. Ca pildă, e de ajuns să spunem că admirabilul Tratat despre ecuațiile integrale al lui Tr. Lalescu n'a apărut decât în limba franceză. Se pot da sute de exemple de acest fel. Și atunci, cele 4750 de publicații de autori români în limba franceză, răspund insinuărilor și redau încrederea în puterile noastre creatoare.

Despre valoarea acestor lucrări franceze, e destul de citat câțiva autori, după „introducerea“ bibliografiei:

În medicină: C. Angelescu, V. Babeș, J. Cantacuzino, D. Danielopolu, J. Frumusan, Toma Ionescu, C. Levaditi, G. Marinescu. În științe: C. Istrati, Tr. Lalescu, E. Neaculcea, D. Pompeiu, E. G. Racoviță, G. Țițeica. În politică: Take Ionescu. În arte: George Enescu, N. Grigorescu, De Max, Maria Ventura. În istorie: G. Bengescu, O. Densușianu, Tr. Djuvara; giganta personalitate a lui N. Iorga, care a scris peste 115 opere în limba franceză, el singur; L. Sainean, Al. Sturdza, N. Vaschide, Al. Xenopol. În literatură: Alexandri, George Bibescu, care a fost membru al Institutului Franței, Ch. Ad. Cantacuzène, Confesa de Noailles, Princesa Bibescu, Aurelia Ghica, Dora D'Istria, Elena Văcărescu.

În cele 4750 de lucrări, menționăm în mod special cele 1052 de teze de doctorat susținute de Români în Franța. Aproape toate sunt de doctorat de stat, adică dau toate drepturile și în Franța. Abia 39 sunt doctorate de Universitate. Numai în ultimii 23 de ani, Românii au susținut 581 de teze în Franța. adică în medie 26 de teze pe an; mai

mult decât toată peninsula balcanică, plus alți vecini împreună. „Această constatare nu mai are nevoie de nici un comentariu“.

Prima teză de doctorat în medicină susținută de un Român în Franța a fost a lui J. Seraphin în 1815. După Bengescu, prima teză de doctorat în drept a fost în 1820 a lui P. Maneca. Cel mai vechiu doctorat în științe e al lui Spiru Haret în 1878; iar cel în litere e din 1874, al lui I. Crătunescu.

O listă a *periodicelor* scrise de Români în limba franceză, ne dă 365 de titluri. Sunt ziare și reviste de însemnătate diversă. Aș fi preferat și o clasificare a parte a revistelor noastre științifice, care fac o bună figură în literatura internațională. În orice caz, autorii au dreptate când caracterizează de „stupefiant“ numărul de periodice de limbă franceză dela noi.

Volumul al doilea al Bibliografiei franco-române conține lucrările despre Români și România, tipările în limba franceză. E o listă obiectivă, unde se întâlnesc și aprecierile favorabile, și cele defavorabile și chiar cele calomnioase. Clasificarea s'a făcut pe materii, în opt capitole. Ordinea în fiecare rubrică nu e păstrată în mod uniform: în unele locuri e cea cronologică, în altele cea alfabetică. În fine, în câteva subiecte cunoscute în mod particular de autori, s'a adoptat ordinea logică, punând în frunte lucrările de valoare mai mare. Volumul, fără suplimente, conține încă 4431 de numere, din care cel puțin 2000 nu se găsesc de loc în volumul I, fiind datorite autorilor neromâni.

Cap. I conține generalități, în care sunt de remarcat foarte numeroasele descrieri de călătorii prin România. În general, autorii francezi ne-au arătat totdeauna multă simpatie, și descrierile lor au contribuit la crearea unei atmosfere favorabile nouă. E un fapt, care trebuie relevat în studiul relațiilor franco-române. Cap. II se ocupă cu Istoria Românilor; cap. III cu istoria contimporană. În cap. V se tratează organizarea administrativă și politică a țării noastre. Literatura română și artele ocupă cap. V. Datele științifice, studii fizice, medicale și statistice despre noi, sunt înglobate în cap. VI. Ultimele două capitole referă despre bogățiile României și dau o listă de cărți neclasabile.

Un index precis, bine alcătuit și care a cerut, fără îndoială, multă trudă, încheie volumul al doilea și permite regăsirea imediată a lucrărilor unui aceluiaș autor.

Așa cum e alcătuită, bibliografia soșilor Rally va aduce foloase reale și însemnate ori-cui se ocupă de țara noastră. Autorii au binemeritat dela noi.

Adaug că entuziasmul lor nu s'a oboșit după această muncă istovitoare. În adevăr, ei socotesc cele două volume, numai ca o parte primă a unei vaste bibliografii *critice*, franco-române și româno-franceze. Le urăm să ducă cu acelaș succes la bun sfârșit, imensa întreprindere pe care o anunță.

PETRE SERGESCU

Al doilea turneu al Teatrului Național din București cu M. Pascaly la Arad (1871)

Deși puține orașe din Ardeal au un trecut atât de bogat în fapte naționale ca Aradul, totuși istoria acestei vechi citadele a românismului este prea puțin cunoscută. Deaceia, socotim, că ideea d-lui Isaia Tolan de a scoate la iveală un crâmpciu din trecutul cultural al acestui oraș dela granița de Vest a țării a fost cât se poate de bine venită¹⁾; și aceasta cu atât mai mult, cu cât, în general, putem spune, că asupra contribuției „artiștilor“ de dincolo de Carpați la plămădirea, la conturarea conștiinței naționale în Ardeal nu s'a insistat îndeajuns.

Inregistrând desăvârșitul succes repurtat la Arad de M. Pascaly cu trupa Teatrului Național din București în 1868, d. Tolan afirmă, că „M. Pascaly mai plănuia și peste trei ani un turneu la Arad“, dar despre acest al doilea turneu, — spune d=sa, — nu se găsește nici o altă mențiune în ziarele locale decât o „înștiințare“²⁾, prin care se anunță, că în zilele de 12, 13, 15, 16, 17 și 19 Aug. 1871 M. Pascaly va da reprezentanții la Arad, cu o trupă alcătuită din cei mai de seamă artiști din București.

Suntem în măsură să afirmăm că despre al doilea turneu al Teatrului Național din București cu M. Pascaly la Arad se găsesc și alte informații decât aceea aflată de d. Tolan. Cere drept însă, nu în ziarele maghiare pe care le-a cercetat d=sa, ci în ziarul românesc local „Gura Satului“³⁾.

Intr'adevăr, în nrul din 18—VI. 1871 al acestui „diurnalul glumeșu sociale—politicu—tocu“ este publicată o scrisoare a lui M. Pascaly către M. B. Stănescu⁴⁾, prin care îi cere acestuia concursul, rugându-l să facă toate pregătirile necesare pentru buna reușită a reprezentajiilor, pe care își permite să le pună sub „auspiciile“ lui. Cred, că nu e lipsit de interes să reproducem această scrisoare a lui Pascaly, fiindcă, pe lângă partea informativă ce ne interesează, ea oglindește și ideile ce le avea acest „om cu carte și foarte deștept“⁵⁾ despre rostul turneelor teatrului românesc în Ardeal.

Iată-o „in extenso“, cu mici modificări ortografice:

București, 1871, Aprilie

Domnul meu,

În anul acesta doresc să reîncep excursiunea mea artistică de acum 3 ani.

Di meu, din punctul de vedere moral, artistic și național, cred că este o sfântă datorie de împlinit, o imperioasă trebuință pentru dezvoltarea intelectuală, înfrumusețarea sentimentelor, înobilarea cugetărilor, baza de progres, de mărire și de fărîe pentru orice națiune și mai deo-

¹⁾ Vezi Isaia Tolan: „Teatrul Național din București la Arad acum 61 de ani“, „Societatea de Măine“ VII—3, pag. 40.

²⁾ Publicată în „Alföld“, XI—180, din 8—VIII. 1871, pag. 3.

³⁾ A apărut la 1861, sub redactarea lui I. Vulcan și M. B. Stănescu, în Pesta. Cu nrul 10, an. XI. (7—III. 1871) apare la Arad. Redactor: M. B. Stănescu.

⁴⁾ Fost avocat și deputat dietal în două sesiuni. A fost un activ promotor al vieții naționale și culturale în Arad.

⁵⁾ Vezi: D. C. Ollănescu: „Teatrul la Români“, II—2., pag. 142.

sebit pentru un popor june ca al nostru, cu atâta vieață, cu atâta speranță și cu așa înaltă misiune de împlinit. Excursiune pur științifică, pur artistică, cultură și dezvoltare națională, fără nici o preocupare de politică militantă, artă română pentru toți în genere, pentru români în parte și în contra nimănui: iată credința, iată cugetarea mea. — Patroni ai luminei, ai artelor, ai dezvoltării naționale, cutez a pune sub auspiciile Dv. încercarea mea.

Nu cred să am nevoia a vă spune, că asemenea încercare, asemenea sfinte datorii de împlinit, nu pot ajunge măreștii lor scop, decât numai atunci, când toți, mic și mare, forte și debil, avut și neavut, vom uni toate forțele noastre, toate sufletele noastre, toate aspirațiile noastre într'o hotărîre severă și națională: susținerea în tot și cu tot pentru tot ce privește știința, arta, cultura, lumina și dezvoltarea românească.

Dela concursul Dv., dela îmbrățișarea Dv., dela solidaritatea cu care veți trata aceasta chestiune, voiu vedea dacă ideea aceasta națională a găsit răsunset între români și dacă eu merit onoarea de a fi unul din interpreții săi.

Teatrul este istoria vie de cultură, de mărire și de poleire a unei națiuni; poporul fără teatru este poporul fără cultură, fără mărire, fără poleire, fără istorie. Lumei care știe că am avut în trecutul nostru și cultură, și mărire și poleire și pagini mărețe de istorie, să le spunem, să le probăm, că avem astăzi și noi puțină artă, multe aspirații de dezvoltare a ei și teatrul național, depozitarul, focarul de lumină și de poleire pentru orice popor.

Iată, dl meu, care este procedarea mea practică: 1. Incepând dela 3—4 Maiu, orașele prin care sper să trec sunt: Brașov, Sibiu, Blaj, Cluj, Năsăud, Oradea-Mare, Arad, Lugoj, Timișoara, Pesta și oricare alt oraș îmi va face onoarea să mă cheme, sau unde se va simți mulțumirea și necesitatea că trebuie să trec și pe acolo. 2. Voiu juca numai șase reprezentații abonate în fiecare oraș și câte o reprezentație suspendată pentru înființarea unui teatru peste Carpați. 3. Repertoriul acestor șapte reprezentații în total se va compune: din piese naționale-istorice, piese naționale de caracter și de moravuri și două piese, traduceri, capod'opere ale artei și literaturii europene.

Acum, iată ce cutez a reclama dela inițiativa Dv., iată cum cred eu că mă puteți ajuta să duc la capăt această misiune atât de grea pe cât este frumoasă și națională:

1. Instituind un comitet de inițiatori, de iubitori de arte, de patroni ai frumosului și ai dezvoltării naționale.

2. Dând acestei idei, acestui program al meu, prin presă, prin comunicațiuni, prin propagandă, toată publicitatea, tot răsunsetul necesar, pentru ca să poată reieși mai strălucit și mai sigur.

3. Angajarea localului de teatru din partea românilor pentru arta română ca să nu întâmpinăm piedici și întârzieri în aceste șapte reprezentații.

4. Un abonament atât de tare, pe cât este de imperioasă și salutară încercarea mea. Abonamentul nu-l reclam ca probă de îmbrățișare, de susținere personală, nu-l reclam, ca necesitate materială a mea proprie, nu! Abonamentul este necesar pentru eventualități, pentru timpuri schimbătoare, pentru inimoasa și frățeasca susținere într'o colectivitate compactă și continuă; este expresiunea vie, fidelă și puternică, este afirmația în fața străinilor a românismului strâns la un loc, ca neconținut să ridice, să întărească și să susție toți cu toții și cu toate focarul de artă și de polciri naționale. Comitetul român va păstra banii abonamentului, până la finea celor șapte reprezentații și numai atunci mi se va pune la dispoziție ca să achit enormele cheltueli ce atrage după sine o asemenea companie.

Personal, ca român și ca artist, reclam dela Dv. numai concursul moral, și acesta cred că este interesul general; concursul material ce rezultă natural dintr'un măreț concurs moral, îl reclam nu pentru mine, nu pentru femeea mea, căci pentru noi, și ca artiști și ca români, este o dulce și sfântă datorie ce împlinim, dar numai pentru grelele cheltueli ce necesită asemenea excursiune.

Dl meu, dacă împărtășiți ca și mine această credință, dacă aspirațiile, dacă numele meu, dacă trecutul meu, vă sunt cât de puțin cunoscute, cât de puțin apreciate, o mică garanție pentru viitor, și dacă mă credeți demn și capabil de această mare și grea încercare: sper că veți bine-voi a mă onora cu patronarea, cu grațiozitatea, cu iubirea Dv., precum eu am onoare a fi devotatul Dv.

M. Pascaly

Ca urmare la această scrisoare a lui Pascaly, M. B. Stănescu lansează, prin ziaru

său, un apel¹⁾ către intelectualii arădani, prin care îi invită să participe la o „conferință confidențială și particulară” pe ziua de 25 Iunie 1871, în localul institutului clerical, „pentru a discuta asupra chestiunii de chemare, respective primire a artistului nostru național, d. M. Pascaly”. Cu ocazia acestei consfățuirii s'a ales un comitet organizator, care, cu data de 3 Aug. 1871, publică următorul anunț²⁾: „Societatea teatrală română din capitala României” sub direcțiunea d-ului artist Mihai Pascaly va da 6 reprezentațiuni teatrale în Arad, în 12, 13, 15, 16, 17 și 19 ale lui August nou.

Având onoare a aduce această știre plăcută la cunoștință publică, facem apel totdeauna la toți amatorii și părțitorii teatrului național, spre a participa cu mic cu mare la aceste reprezentațiuni artistice ale Thaliei române”. Trupa teatrului bucureștean a jucat la Arad, în zilele anunțate, următoarele piese: ³⁾

1. „Domnița Ruxanda”, dramă națională-istorică în V acte de P. Hașdeu.
2. „Țăranul din vremea lui Tudor”, comedie națională-istorică cu cântece în III acte. Epizodii din revoluția românilor din 1821, de Pascaly.
3. „Patria și domnitorul”, dramă istorică națională, de Pascaly.
4. „Pedeapsa femeii”, dramă în III acte, de E. Girardin.
5. „Fica poporului”, comedie în II acte. Traducere.
6. „Păcatele bărbaților”, comedie națională de caracter, în II acte de Pascaly.
7. „Primar cu orice preț”, comedie într'un act. Traducere.
8. „Oda la Elisa”, comedie într'un act de V. A. Urechia.
9. „Doi sfioși”, comedie într'un act. Traducere.

Fiind un ziar umoristic, în „Gura Satului” nu se găsește nici o recenzie serioasă a bucășilor jucate. În câteva glume făcute pe seama anumitor persoane⁴⁾, cu ocazia reprezentațiilor, se amintește numele soților Pascaly, al d-nei Gestianu și al „comediașului” Bălănescu. Pe alocurea se amintește și de buna impresie ce-a lăsat-o în opinia publică românească M. Pascaly și camarazii săi de teatru.

Ar fi interesant de știut dacă M. Pascaly a fost în toate orașele indicate de el în scrisoarea reprodusă mai sus, sau nu. Aceasta cu atât mai mult, cu cât despre acest turneu al Teatrului Național din București în Ardeal, nici D. C. Ollănescu nu face vreo amintire în vasta sa lucrare asupra teatrului românesc.

OCTAVIAN LUPAȘ

¹⁾ Vezi: „Gura Satului”, XI—24 din 25—VI. 1871.

²⁾ Vezi: „Gura Satului”, XI—30.

³⁾ Vezi: „Gura Satului”, XI—27.

⁴⁾ Vezi: „Gura Satului”, XI—32.

CRONICA LITERARĂ

Cezar Petrescu: Intunecare*)

Războiul pentru unitatea neamului se reflectă în romanul românesc prin două opere valoroase, foarte deosebite prin temperamentul artistic și concepția literară a autorilor, dar întregindu-se una pe alta. În „Pădurea Spânzuraților“ de Liviu Rebreanu asistăm, în cadrele unei descrieri de o remarcabilă putere epică, la luptele sufletești ale Românului ardelean, fără în războiu înainte de a fi lămurit asupra rolului activ ce avea să-l joace în zbuciumul neamului său. Din zeci de figuri caracteristice, observate cu agerime și grupate în mod abil în jurul unei personalități interesante, a înjghebat Cezar Petrescu marea frescă a celui mai însemnat eveniment din istoria Românilor.

În această lucrare de o măiestră compoziție și de o adâncă umanitate, vedem înainte de toate războiul mondial, lipsit de orice romantism și atât de bogat în aspecte cu totul nouă, pe care-l găsim și în literaturile celorlalte popoare. Ca și aiurea întâlnim figura luptătorului care „săvârșește actele de bravură cele mai mari cu aerul cel mai frivol posibil“; ca pe alte fronturi dăm de acele prietenii duioase care se leagă, în fața primejdiei comune, între cei ce, în împrejurări normale, ar trece unul pe lângă altul fără să se observe; ca în alte țări realitatea crudă a războiului se amestecă până și în jocul nevinovat al copiilor.

Adevărat că acești copii se joacă în Intunecare „de-a refugiații“, pe lângă Sofronie și Zoe Vesbianu, îmbogățitul de războiu fără scrupule și soția lui însetată de senzații tari, apare figura fin estompată a boierului moldovean Radiș; și tot astfel, alături de situații și de persoane pe care cruzimile, suferințele și nedreptățile războiului le fac să semene unele cu altele pe tot cuprinsul Europei, se văd la Cezar Petrescu oameni de la noi, cu dureri și doruri care sunt numai ale noastre. Din satul, unde trăesc viața lor de țărance moldovene mama și sora eroului principal, apare delicioasa silhuetă a lui Mitiță a Frâsâniei a lui Culai Chioaru; de dincolo de Prut vine „Moldovanul di la Soroca“ fără puțința de a se desface de prestigiul Rusiei țariste, precum și fantoma intelectualului basarabean, molipsit de microbul bolșevic. Dar mai ales apar, ca un fel de leitmotiv ce răsună chiar în uvertură, concepțiile diferite care vin deodată cu reprezentantul provinciilor nouă; acel regionalism în fașă ce avea să otrăvească armonia între cei înfrățiți în același ideal.

Eroul însuși, Radu Comșa, este una din cele mai interesante figuri ale romanului românesc. El aduce de la țară o inteligență proaspătă și un suflet primitor, venind la oraș cu admirabila putere de adaptare a țaranului nostru, care se rupe cu rădăcini cu tot și fără durere aparentă din solul ce l-a născut. Și, în luptă cu elementele mai puțin vâjnoase ale

*) Raport prezentat Secției literare a Academiei Române în ședința dela 22 Mai 1930.

oraşului, el este un cuceritor, cât timp e înviorat de dragostea întăritoare a Luminiţei — soră bună cu Olgaţa lui Ionel Teodoreanu — şi mai ales câtă vreme se reazămă de braţul tare al protectorului său Vardaru. Acesta, descendent al unei vechi familii cu tradiţii de cinste şi iubire de neam, îi împrumută siguranţa şi acel echilibru sufletesc care se sprijinesc pe un realism sănătos. În momentul când războiul îl scoate pe erou din mediul acesta prielnic şi îl aruncă în vârtejul celor mai nelogice întâmplări şi a celor mai cumplite deziluzii, echilibrul sufletesc i se tulbură, admirabila elasticitate a inteligenţei sale se frânge.

Vardaru şi Radu Comşa reprezintă cele două generaţii luptând cot la cot în marea încercare a popoarelor, din care generaţia finerilor aruncaţi în faţa morţii înainte de a fi cunoscut viaţa, a ieşit zdrobită, fiindcă aceşti fascinaţi au aşteptat de la pace roade prea îmbelşugate şi prea imediate, fiindcă nu şi-au dat seama că „mai trebuie suferinţi, pentru ca oamenii să afle că răul nu e afară..., ci e în noi..., şi că vindicarea se află tot în noi“. Autorul, cronicar fidel, descrie cu aceeaşi îngrijire pe Vardaru şi pe Radu Comşa, dar simpatia sa şi mai ales interesul său artistic se concentrează în mod vădit în jurul celui din urmă şi cu deosebire din momentul când „întunecarea“ îi cuprinde sufletul cu umbrele ci tot mai dese. E preferinţa pentru partea umbroasă a vieţii, pentru cazurile senzaţionale prin morbiditatea lor, pe care Cezar Petrescu o împarte cu alţi contemporani ai săi, români şi streini. Am preferi s'o întâlnim mai des la streini decât în literatura noastră, prea tânără decât să-i priiască atmosfera aceasta de sanatoriu.

Cezar Petrescu a trecut de la gazetărie la novelă şi de la novelă la roman, fără să fi încetat de a rămânea jurnalist. Acest lucru explică două laturi ale scrisului său.

Nici un alt scriitor român nu are ca el acea curiozitate neconţinut trează pentru toate problemele ce agită societatea noastră, nu are atenţia atât de încordată asupra felului cum această societate se manifestă astăzi, nu este, cu un cuvânt, atât de înfipt în actualitate, ca Cezar Petrescu. Şi iarăşi nu cunosc nici un scriitor care să aibă, ca el, facilitatea de a-şi aşterne gândurile pe hârtie, găsind cuvântul cel mai proaspăt şi mai evocativ, întrebuinţat în accepţiunea sa cea mai nouă. Tot astfel, imaginile prin care reliefează descrierea sunt cele mai apropiate de înţelegerea obştească, de felul de a privi în zilele noastre lucrurile: inteligenţa desordonată şi muncită de o lectură nesistematică a lui Vasile Mogrea e asemănată cu o bibliotecă răsturnată într'un camion.

Dar cele două mari calităţi ale autorului, care explică şi neobicinuita sa fecunditate literară, curiozitatea sa artistică şi uşurinţa scrisului, pot deveni defecte atunci când, atras de diversitatea infinită a personajilor întâlnite şi robit de vanitatea fără număr a întâmplărilor de fiecare clipă, el crede — ca romancierul boem din „La Paradis general“ — că orice om şi orice fapt divers poate fi apropiat de interesul estetic al cetitorilor săi, cu mijloacele stilistice ale gazetărilor, care nu are vreme să-şi cizeleze scrisul într'un atelier de bună şcoală veche.

Academia a premiat întâiul volum de novele, „Scrisorile unui răzeş“, în care se cuprindeau în germene diferite aspecte ale viitorului scriitor. Propunând acum Academiei premiul cu marele premiu Eliade Rădulescu, a romanului „Întunecare“, deşi nu fusese prezentat de autor la concurs, aş vrea înainte de toate să aducem un omagiu marelui său talent de scriitor; dar în acelaş timp aş vrea să arătăm autorului că între operele sale atât de numeroase, Academia Română preferă cu deosebire cele două volume premiate, preferindu-le celor de felul lui „La Paradis general“, sau „Miss România“.

SEXTIL PUŞCARIU

Lucian Blaga: Cruciada copiilor

„Toute pénétrée de l'esprit remain, juridique et pratique, l'Eglise d'Occident ne s'était guère intéressée par elle-même qu'aux questions de morale, de conduite de la vie, de discipline et d'organisation“.

„En revanche, elle (l'Eglise Orientale) subit les exigences qui imposa la foi des simples, dont elle consolait la détresse et entretenait les espoirs“.*)

Istoriceste în felul acesta, indiferent și limitat se rezolvă unul din multele procese, care au desbinat cândva lumea. A fost însă, pentru popoare, o clipă de grea osândă aceia, în care fugosul legat al papii Leon IX-lea, cardinalul Humbert, ieși din biserica Sf. Sofia, scuturând praful de pe picioare și aruncând anatema asupra lui Mihail Cerulariu și a ajutoarelor lui: Leon de Ohrida și Nikita Pieptosul. Spiritul timpului ne permite azi o mai bună înțelegere a trecutului. Istoria dezlegată de orice alt interes, nu mai servește decât sieși; în loc de verdicte, ea ne dă explicațiuni și în loc de sfaturi ne expune faptele de observațiune ale fenomenelor constante și adânci umane. Rostul de viață a celor două biserici se deslușește astăzi ușor. Științificește el se explică, atât prin împrejurările culturale, economice și politice diferite în apus și în răsărit, cât și prin condițiunile sufletești: tendința orientală „iubitor de metafizică“ spre moleșală și indulgență, în opozițiune cu inițiativa apuseanului, înainte de toate „moralist“ deci activ și viguros, aspru cu sine și neîndurător cu alții.

Dar în sufletul credincioșilor și-a făcut drum altcum decât în chip erudit, însemnătarea dezbinării religioase și conștiința în sprijinul acordat lor de către biserică. Până în ziua de azi, în sufletul fiecăruia din noi, trăiesc intens bucuriile și durerile produse de marea schizmă. Orientalul știe că biserica lui, ca și el, a fost înfrântă de timpuriu și a trăit umilită în decursul secolelor. Acestei umilințe, el îi este recunoscător. Ea l-a ținut într'o creștinătate liniștită și resemnată, lipsit de orice îndoială dogmatică sau rituală, l-a ferit de păcatul îngâmfării, păcat de moarte pentru un înfrânt, și i-a alenat durerea, evanghelic de simplu, întreținând în el virtutea speranței. În schimb, apuseanul simte în strălucirea bisericii lui propria sa strălucire. Moștenitoare a gândirii păgâne, ea l-a disciplinat, l-a organizat și l-a întărit cu acest minunat instrument de cultură. În fiecare din ei trăiește puternic orgoliul papei Inocențiu al IV-lea, distrugătorul Hohenstaufenilor, sau al papei Urban al II-lea, organizatorul cruciadelor. Apusenii parcă au uitat, că biserica lor s'a împotrivit acelor individualități, care voiau să speculeze cu profit bunurile culturale transmise dela cei vechi și că progresul cultural s'a exercitat împotriva vrierii ei. Oamenii tari n'au asemenea scrupule. Ei, prin lucrarea lor întrepridă și viguroasă, într'un chip indirect aduc zilnic prinos de recunoștință Sfântului Chrysogone, Pierre de Castelnau sau Sfântului Dominique, sub a căror acțiune de însângerață disciplină, s'a stabilit echilibrul moral de astăzi.

Durerea individului, ca și nefericirea popoarelor își face însă drum. La această acțiune de liniștire — de răzbunare, în felul ei — servește cântecul și gândirea scriitorilor. Deci, când domnul Lucian Blaga a pus în gura egumenului Ghenadie: „Catholicii au uitat Ierusalimul de sus, pentru Ierusalimul de jos, au uitat pe Domnul, pentru mormântul Domnului“ și „Noi nu cunoaștem decât un singur Ierusalim: cel de dincolo de viață“... Domnia*

*) Guignebert. Le cristianisme médiéval et moderne.

sa a dat expresie aceluiaș înțeles, pe care ortodoxia prin experiența durerii și intenția conștientului simbolic îl acordă de acord cu istoria, marelui schizme.

* * *

Sub îndemnul călugărului Teodul, un fanatic ce știe să se folosească de inițiativa nevătăratnicului Nicolae din Colonia, organizatorul cruciadei, ceata copiilor ajunge într-o cetate dela Dunăre. Aci, singurul copil al Doamnei, stăpâna cetății, cade, ca și alți mulți alții, sub puterea de convingere a fugosului călugăr. Înzadar, biată mamă se opune. Ea va putea fereca porțile, ridica punțile, îndoi străjile; puterea lui Teodul va zdrobi însă orică obstacol. Mai mult, ea va putea să împiedice cu forța, copilul să porceadă mai departe. Mama nu mai are însă nici o putere asupra cugetului jurat călugărului. Sufletul prea mare al copilului împovărat de jurământul neîmplinit, va distruge încetul cu încetul trupul, ce împiedica actul de credință să fie împlinit. În fața morții iminente, mama uită de orice altă îndatorire și cheamă pe călugărul nefast, să-i deslege copilul. Dar călugărul a fost omorât de mamele în revoltă. Atunci, impunându-și ultima și marea jertfă, mama permite copilului să plece spre Ierusalim. Sub ochii tuturor, minunea se împlineste. Copilul ei, ce de luni, tânjia în jilț, se poate ridica. Cum minunea nu e decât însemnarea pământească a unui dar ceresc, copilul cade mort, pentruca eliberat de trup, sufletul lui să se înalțe sus, spre adevăratul Ierusalim, Ierusalimul cel de dincolo de lume, țelul din urmă al credinței lui adevărat, hipostază definitivă a sufletului lui mare, stânjenit în înnoirea lui pământească de idolatria pământului și de deșertăciunea slavei.

* * *

O piesă completă e aceia în care elementele componente: atmosfera piesei, psihologia personajilor și dramatismul acțiunii, colaborează întru stabilirea unei unități finale, concept și emoție totdeauna. Piesa trebuie astfel construită, încât multiplicitatea momentelor — sau chiar diversitatea acțiunilor secundare — să se înlănțuiască logic și ca într-o demonstrație de aritmetică sufletească, să ajungă la acelaș rezultat cu enunțul. Fiecare element trebuie rezolvat izolat și rezolvat în raport cu totul. Ea nu admite nici omisiuni, nici contraziceri. Vieța cu aspectul ei multiplu și unitar, cu caracterul ei de devenire și de imobilitate, cu impulsul de voință a individului și de răspuns hotărât al fatalității, trebuie să gălgâie în ea. Piesa nu poate să se termine odată cu lăsarea cortinei, ea va trebui să urmărească sufletul spectatorului multă vreme, până când pe nesimțite se va închea în experiența lui. O piesă bună se orânduiește ca un simbol emotiv, în trecutul sufletului omenesc, laolaltă cu celelalte unități de experiență și care nu pot trăi, chiar ascuns, de cât în virtutea unui tonus afectiv.

* * *

Fără îndoială, domnul Lucian Blaga reușește să înlănțuiască, în teatru, o atmosferă mistică. Pentru o atare rezolvire fără greș, intuiția artistică nu e suficientă, necum cunoștințele tehnice. Se cere puterea unei credințe, care să mobilizeze cei mai fini receptori ai eului, ca dincolo de balastul cunoștinții sensibile și al cunoștinții raționale, substanța spiritului să ia contact direct cu substanța „infinită, eternă și imuabilă“.

O atare piesă nu poate fi simplă expresie a vieții obiectivate. Indiferența aproape științifică a dramaturgului realist aci nu-și are rostul. Se cere — în mod cu tot discret, ca exprimare, dar pregnant ca dinamică tehnică — sinceritatea și nu orgoliul unei mărturisiri. Autorul este garant cu sufletul său de ritmul de convingere imprimat lucrării. Cea mai mică nedumerire, un neînsemnat neadevăr, o omisiune sau o șarjă, devin tot atâtea grosolănii. Sufletul piesei trăiește o procesiune hipostatică, până ce se mistuie în stări de o acuitate sublimă. De accia e atât de greu, ca într-o atmosferă de pură suavitate, de contemplare extatică sau de exaltare frenetică, menită să slujească „unul absolut“, să se plaseze acțiunea unei piese (în sens teatral). Conflictul se pierde, caracterele se estompează, umanitatea devine difluentă. În loc de personaje viabile, de cele mai deseori se creiază simboluri și în loc de dramă asistăm la o abstracție în cel mai fericit caz solemnă și impunătoare, când nu cade în antipatie prin moralism sau pedantă demonstrație. Reușita ei depinde exclusiv de

devotamentul depus cauzei umane. Și omul, care reactivează viață, nu poate fi conceput față de divinitate, decât într-o singură postură dramatică, aceea de răzvrătire. Iată pentru ce „Meșterul Manole“, al domnului Blaga, nu e o dramă, ci doar „un mister“ în sensul medieval; deasupra piesei va plana întotdeauna dramatismul baladei populare.

Iată pentru ce „Cruciada copiilor“ este o dramă și ținând seama de condițiunile de înfăptuire, o puternică dramă.

* * *

Meritul tehnic al domnului Lucian Blaga este, fără îndoială, la nivelul celui de inspirație și de concepție. Niciodată Domnia-sa n-a fost mai puternic dramaturg. Cu un număr răstrâns de personaje și cu o acțiune simplă, autorul pune și rezolvă o multiplicitate de conflicte, din care se integrează ulterior caracterele și se iscă unitatea simbolică finală. Este nesfârșitul circuit: Dumnezeu, jertfa umană, Dumnezeu, care în drumul lui dintr'un început sortit răscolește pulberea mizeriei umane sub formă de dureroase conflicte, în piesa Domnului Blaga, conflictul politic de expansiune al apusului viguros și prezumțios, față de răsăritul ascuns și umilit, conflictul de concepție dintre catolicismul distrugător de individ și ortodoxia, cea dimpotrivă, sprijinitoarea lui, apoi, conflictul familiar dintre generații — copilul pretinzând o altă viață decât cea a părinților; și până la conflictele de conștiință a celor trei chinuiți: copilul, mama și Teodul, toate apar, ca necesități firești, impuse de forțe superioare, pentru ca din distrucția lor sufletească să nască alte suflete, supuse aceluiaș ciclu evolutiv.

Numărul mic al personajilor, raportat la multiplicitatea momentelor dramatice, dintre care fiecare trăiește ca o acțiune de sine stătătoare în complexul unitar al piesei, implica o completă rezolvare psihologică a lor. Iată, unde meșteșugul teatral al domnului Lucian Blaga, se încheie precis cu puterea sa de inspirație. Ferrero, după Foerster, împarte personajele unui roman în „tipuri cu două și tipuri cu trei dimensiuni“. Dacă personajele cu două dimensiuni, ne oferă într-o clipă toată suprafața lor, dimpotrivă cele cu trei dimensiuni nu ni se arată, decât la fel cu munții, când norii dispar“...*)

Asemenea personaje complete sunt Doamna, din piesa domnului Blaga, cât și nefericitul Teodul.

Caracterul Doamnei este atât de concret alcătuit și atât de impetuos înfățișat, încât pare să fie izbucnirea tumultuoasă și totală a voinții, conținută în însăși enigma mamei. Și totuși simpla observațiune, cu atât mai vârtos analiza minuțioasă, ne duce și mai departe, până la ponderile doar sugestive ale energiei mistice. Orice mamă este o răzvrătită întru apărarea copilului, dar nu oricare are virtutea ca, în înverșunarea luptei, să devină păgână. Acest sacrificiu implică multă noblețe. Există o judecată în fundul inconștientului, desigur cu mult mai cinstită decât cea dela lumina raționamentului, căruia supunându-se, Doamna a dat glas întregii forțe de răzvrătire, atât împotriva Dumnezeirii cât și împotriva propriului ei instinct. Consolarea vine în urmă, chiar din suferința păcatului. Doar o mare durere, de cele mai deseori confundată cu o mare iubire, poate să filtreze din blestemul cernit al sperjurului, razele aureolei de martir.

La fel și cu nemernicul Teodul. Dintr'un rol mic (teatral vorbind), domnul Blaga a știut să creeze un mare caracter. Călugărul Teodul este scos din schema ultra-cunoscuta a călugărilor catolici. Un mistic în clipele de răgaz, ce cunoaște și pricepe durerile oamenilor, el este un chinuit al gândului ce trebuie înfăptuit cu jertfa oricărei bucurii. În el, tendința de iubire și de devotament există chiar exagerat; e dornic și de fapt aleargă după o pace a sufletului, pe care o bănuiește dincolo de frământata lui inițiativă. Ar fi fost, poate, în alte împrejurări, un om bun, iubitor al copiilor, pe care, sub stăruința gândului obsedant, îi sacrifică conștiință. Oameni de aceștia au existat în toate timpurile; împrejurările i-au evidențiat sgomotos sau i-au lăsat în fericită obscuritate. Se pare că Sfântul Dominique a fost și el un om blând, drept și iubitor de oameni, și totuș dela el, de dragul unei umanități așa cum voia el, a pornit ordinul de însângereare, timp de cinci secole.

* * *

*) Guglielmo et Leo Ferrero. Nouvelles Littéraires. No. 336, 1929.

Chiar și stilul domnului Blaga, în *Cruciada copiilor*, e de natură a întări vigoarea dramatică a piesei, fără a perturba cu vre-o neorânduială, atmosfera de mistică solemnitate. Stilul scobit într'un relativ arhaism, dezvăluie nota ortodoxă. Frazele scurte și substanțiale ajung aproape la soliditate de maximă. Nimic înegurat, nimic neprecizat. Sugestia misterului se desleagă parcă chiar din vibranța gravă a cuvintelor, iar forțele fatalității din căderea lor obligată în fraze sigure, ca enunțul unor legi inflexibile.

* * *

O piesă, nu trăiește oricare i-ar fi valoarea elementelor structurale decât în virtutea unui principiu de viață, deadreptul insuflat de autor din prisosul energiei lui sufletești. Domnul Lucian Blaga are viziunea tragicului și puterea de a-l exprima artistic. Durerea purifică. Iată un adevăr, atât de repetat, încât nu mai e pe înțelesul tuturor. Și totuș enigma umană nu poate fi concepută altcum. Pacea, care de fapt e tendința omului de contopire cu infinitul, naște chiar din suferință. Aci își face rost, nu tânguirea searbădă a mizeriei, ci invocarea tot mereu înoită prin artă a tragicului. Acum emoțiunea sare din rachetele jocului estetic și devine un mijloc de experiență; ea permite dibuirea adevărului nou în matca adevărului vechi, ea leagă utilul pământesc al frământului cu inutilul dumnezeesc al păcii. Printr'o viziune puternică de artă, multă din înțelepciunea vieții își schimbă înfățișarea. Incercăm, parcă tâlcurile absolutului. Sublimul nu mai rămâne o taină estetică, ci tinde să devie o taină a cunoașterii. Valorile se deplasează. În felul acesta, chiar și *Evanghelia* își pierde sensul ei istoric și dogmatic, devenind o valoare a absolutului. La acest concept final ne conduce nefericirea Doamnei din *Cruciada copiilor*. Durerea ei se desprinde din simțuri și se spiritualizează, laolaltă cu marea pace, izvodită din neștiințele cele mai contradictorii rațional: Dumnezeu, evanghelie și om.

„Que ses douleurs, l'ont rendue savante dans la science de l'évangile, spunea Bossuet despre regina Henriette a Franței, et qu'elle a bien comme la religion et la vertu de la croix, quand elle a uni le christianisme avec les malheurs.

VICTOR PAPILIAN

Migrațiile păsărilor

Călătoriile periodice ale lumii înaripate, adevărate cure de vilegiatură în țările soarelui și ale florilor eterne, care coincid cu ciclurile echinoxiale, au uimit mintea omenească tot atât cât și destoinicia cu care această lume străbate văzduhul.

Zicem cure de vilegiatură, fiindcă șederea în regiunea Tropicelor e de durată mult mai scurtă decât cea de la noi, țările cu climat temperat, reprezentând adevărata patrie unde păsările își petrec cea mai mare parte a anului, alcătuindu-și cuiburile și crescându-și progenitura.

În adevăr plecarea de la noi are loc la majoritatea speciilor după căderea brumei sau chiar și mai târziu, iar întoarcerea „oaspeților țărilor calde” se anunță odată cu cei dintâi mâțișori ai sălciilor.

În fruntea celor întorși sunt de obicei *palmipedele*: *gâștele*, *rațele*, *babițele* și *cor-moranii*, *strașnicii vânători de pește* din Delta Dunărei, *picioroangele*; *neastâmpărașii nagâfi* cu corpul elegant, ce n'asteaptă topirea zăpezii; *cocostârcii*, cei mai cunoscuți dintre vestitorii primăverii, venind în șiraguri de mărgele îndoite ca un cârlig; *cocoarele*, ce s numai trecătoare, căci își fac cuiburile tocmai în Norvegia și Suedia; *sitarii* vicleni și isteți etc.

Mai la urmă vin *păsărelele*. Totuși, și dintre ele, nu lipsesc acele care vestesc de timpuriu primăvara. Așa sunt unele *pitulice*, care se ivesc când numai mănunchiul de stamine aurite ale cornului înveselește monotonia pădurei și *ciocârlile*, îndrăgite de soare. Odată cu zilele Babii, *sturzul* aduce pădurii prima orchestrație, iar prin mijlocul Postului mare apare neastâmpărata *codobatură*. Cam în același timp vine și întunecatul *graur*, căutând huceagurile din jurul bălților, spre a imita la adăpost, glasul semenilor. *Rândunica* nu se arată decât când iarna și-a scuturat complet lințoliul, aducând bucuria căldurii. Sosesc apoi în rânduri din ce în ce mai dese, însemnând etapele noului anofimp, *prepeșița*, *pupăza* sau „cucul armenesc”, *leneșul cuc*, care umple pădurile noastre cu cele două silabe sonore anunțând că frunzișul lor s'a încheiat.

Târziu de tot, pe la sfârșitul lui Aprilie încep să dea iureș prin prisăci *prigorii*, vin gălcevitoarele *dumbrăvenci* și „misterioșii *ranguri*”. Printre cele din urmă e cântăreața iubirei; gingașa *privighetoare* nu-și vestește sosirea, decât când natura în plina ei podoabă e îmbălsămată de mirosul lăcrămioarelor.

Natural, nu toate păsările sunt călătoare. Unele (sedentarele) nu părăsesc niciodată țara, trăind chiar într'un ținut foarte restrâns. Așa sunt: vrăbiile, pițigoi, ciocănitorele, sticleșii, mierlele, aușeii, potârnichele. Iar altele (nomadele), deși nu-și fac vilegiatura în țările calde, se mișcă din loc în loc, dela șes la munte, în căutarea hranei: stancele, țoii etc.

Numărul sedentarelor și al nomadelor e însă destul de limitat, față de cel al călătoarelor. Astfel din cele 12.000 de specii de păsări care există, numai 500 locuiesc în Europa și dintre acestea numai 30—40 sunt absolut sedentare.

Plecarea păsărilor călătoare e aproape tot așa de variabilă ca și sosirea, existând deosebiri însemnate de la grup la grup, totuși în general, la majoritatea speciilor se pot stabili cu aproximație datele exodului anual. Nu e nici o regulă în această privință chiar la păsările ce au aceeași hrană. De exemplu lăstunii ne părăsesc pe la începutul lui August, pe când rândunicile de abia la sfârșitul lui Octombrie.

Și mai curioase sunt unele păsări călătoare care în loc să vie de la Miază-zi, — fie că sunt numai în trecere, fie că se opresc la noi spre a scoate pui —, se ivesc în apele noastre de abia când începe înghețul. De pildă unii pescari (*Larus*), neamuri de ale goelanzilor și fregate-lor, ce sboară spre țărmurile Mării Negre prin Octombrie și se înforc în ținuturile înghețate, pe la sfârșitul lui Martie și mai cu seamă *bodârlăul* sau cufundacul mare (*Colymbus arcticus*) ce-și face apariția prin Noembrie, pescuind în bălțile Dunărei până ce apa nu îngheață, apoi retrăgându-se spre Mare și înapoiundu-se în ținuturile nordice pe la sfârșitul lui Februarie.

În afară de aceste migrații eșalonate din ținuturile temperate în cele ecuatoriale și din ținuturile înghețate în cele temperate, care se fac în direcția generală N.—S. și S.—N. se observă rareori și migrații transversale, ca acele ale vulturilor și păsărilor de pradă ce ar trece din Asia în Europa peste Bosfor, sau ale lăstunilor care întrebunțează calea nordică spre a trece în America, neîncumetându-se să treacă Oceanul.

Tot așa de puțin cunoscută ca și problema acestor migrații excepționale este aceea a drumului parcurs și a popasurilor, deși s'au făcut încercări laudabile în diferite țări pentru studii migrațiilor, înființându-se stațiuni ornithologice ca biroul de ornithologie din Ungaria sau stațiunea de la *Rositten* din dunele baltice (Germania). Păsările călătoare sunt prinse de vii, ca apoi să li se redea libertatea, după ce li s'a legat la picior un inel de aluminiu, cu toate indicațiile necesare (numărul de ordin, data și numele localității), spre a se putea verifica ulterior identitatea lor, în cazul când ar fi prinse sau împușcate.

Ceia ce se știe precis din observațiile făcute de ornithologi e că păsările urmează de obicei în călătoria lor, drumurile mari naturale create de condițiile fizice, adică țărmurile, văile adânci și marile falii ale masivelor muntoase. Aceste locuri de trecere numite căi migratrice pot suferi modificări, fie din cauza condițiilor atmosferice neprielnice, fie din cauza omului.

După Prof. *Trouessart* aceste căi mari de migrație ar urma în Europa, aproape numai linia țărmurilor și a marilor fluvii: Rin, Ron, Dunărea. Plecând de la Nord, după un repaus în I. Helgoland, păsările călătoare ar lua-o, unele dealungul coastelor Franței și Spaniei, altele dealungul văilor Rinului și Meusei întâlnindu-se în valea Ronului, spre a se înșirui dealungul coastelor mediteraniene ale Franței, Italiei și Spaniei.

Studiul migrației sitarului a arătat că ea se face după trei mari căi: una engleză, alta trecând dealungul țărmurilor scandinave și prin Olanda, a treia pe la noi, apoi prin Rusia, Polonia și Germania nordică.

* * *

Mai bine cunoscute, decât felul cum se călăuzesc păsările călătoare în drumul lor de mii de kilometri, sunt modalitățile călătoriei lor.

Cele mai multe se adună în stoluri de numeroase familii, fac întâi exerciții în vederea plecării și apoi își iau sborul (rațele și găștele sălbătice, stârcii, cocorii, bătlanii, rândunelele, codobaturele); ele înțeleg interesul unirei și își aleg de conducători pe cei mai buni cunoscători ai drumului. Altele mai individualiste, încrezătoare în puterile lor, sau egoiste, călătoresc numai în familie sau perechi (grangurii, ciocârlile) și chiar singure (cucul, privighetoaara).

Interesantă e orânduirea pe care o iau în sbor păsările care călătoresc în stoluri mari. Unele, cum sunt rațele, par lipite una de alta, formând aproape o linie dreaptă; altele păstrează linia dreaptă, dar se desiră. Găștele călătoresc tot în rând, dar picziș; majoritatea palmipedelor și picioroangelor desenează pe cer un unghiu ascuțit, cu o regularitate perfectă în ce privește distanțele intermediare dintre păsările ce formează stolul. Acest sbor care a fost adoptat și de escadrilele de aviație în timpul războiului, e impus de condițiile de stabilitate ale acelor păsări, care sunt mai puțin bine înzestrate pentru sbor din cauza reducerii cozii. În sfârșit rândunelele și marea majoritate a păsărelelor călătoresc în grupe risipite.

Călătoria se face ziua sau noaptea, fără ca să fie vre-o legătură cu felul de viață al păsărilor. Astfel găștele sălbătice călătoresc de obicei în timpul nopților umede și noroase, strigându-se unele spre altele spre a nu se rătăci; privighetorile și sturzii, mai poetice, numai noaptea pe cer senin; rândunelele, turturelele, ciocârlile, nagâții, fluierarii, cocorii numai ziua; stârcii care mișună în bălțile și delta Dunărei călătoresc ziua, dar și noaptea pe lună.

Explicarea caracterului nocturn al migrațiilor, în legătură cu evitarea păsărilor răpitoare nu corespunde adevărului, căci o mare parte din păsărele — care ar fi cele mai expuse acestui pericol — călătoresc în timpul zilei.

Ori cum ar fi, e sigur, că ceva independent de voință intervine spre a determina păsările călătoare să sboare în cursul nopții, străbătând distanțe imense fără a-și pierde orientarea. Numeroasele hecatombe de emigranți care se găsesc în jurul farurilor marine justifică dealfel caracterul nocturn al migrațiilor și influența dăunătoare, pe care o are lumina în timpul nopții, asupra unora din păsările călătoare. S'a constatat că păsările nu aleg nu-mai timpul de călătorie ci chiar ora de plecare. Cine n'a văzut cum se adună rândunelele în stoluri pe acoperișurile caselor, sfătoșindu-se și așteptând semnalul de plecare spre

țărâmurile Africii? S'au observat chiar cazuri când rândunelele presimt marile perturbări atmosferice și părăsesc regiunea cu câteva ore înainte ca aceste perturbări să se producă.

În privința înălțimei la care obișnuiesc să zboare călătoarele, nu se știe deasemeni nimic precis. În majoritatea cazurilor plutirea se face sub 400 m., adică mai jos de înălțimea norilor de ploaie, ele scoborându-se spre a evita vântul, ceața sau ploaia chiar până la 30 m. deasupra pământului.

Ceia ce nu împiedică ca unele stoluri de rândunele să fi fost observate la 2069 m., deasupra pasului Grand Saint-Bernard, altele de nagâși la 2150 m., iar astronomii au prins pe plăcile fotografice porumbelii sburând la înălțimea fantastică de 7000 m.!

Iuțeala zborului e cunoscută mai deaproape, dar natural, variază după aptitudinile sburătoarei. Ea depășește iuțeala obișnuită a trenurilor (60—70 km. pe oră), ajungând până la 120 km. (fluierar), 150 km. (rața sălbatecă), 241 km. (rândunica), 316 km. (lăstunul) sau se coboară chiar sub 60 km. cum e în zborul lent al pescarilor (50 km.).

Rezistența la zbor, durata și lungimea călătoriei depinde de mai mulți factori printre care cei mai de seamă sunt: puterea zborului și caracterul păsărilor. Cocoslărcii, cu aripile puternice fac voiajul din Europa în Africa în câteva zile de zbor fără oprire, lăstunii pot trece chiar într'o zi dela un continent la altul. Dintre păsările de la noi drumurile cele mai lungi le fac cucul și prigoarele, — până'n Sudul Africii —, iar dumbrăveanca ajunge chiar capul Bunei Speranțe. Migratoarele americane fac drumuri și mai lungi înfruntând distanțe de mii de kilometri, ca aceea dintre Alasca și Brazilia sau Argentina. O specie de ploier (*ICharadrius dominicus*) din ținuturile polare ale Americii de Nord străbate 13000 km. până'n Argentina din care 4000 de km. deasupra Oceanului, iar o rândunică de mare (*Sterna maerura*), care e și o foarte bună înofătoare, trece de la un pol la altul, străbătând o distanță de 32000 km. În schimb durata voiajului prepelițelor și turturcelor durează peste o lună, iar a păsărelelor 2—3 luni, ele ajungând frânțe de oboseală când trec dela un țarm la altul. Deaceea păsările cu voiaj lung își întrerup des acest voiaj, făcând popasuri de hrană și de odihnă sau chiar de împerechiere înainte de a ajunge la destinație (păsările migratoare spre țărâmurile baltice).

Pentru majoritatea călătoarelor europene popasurile se fac pe țărmul Mediteranei, în dreptul celor trei peninsule: iberică, italică și balcanică. În afară de aceste popasuri făcute la dus și la întors, oaspeții țărilor calde își au câteva locuri preferate de întâlnire.

Unul din ele e în Olanda, în delta Riului. Altul în țara noastră, în minunata deltă a Dunării, unde lumea păsărilor se simte tot așa de în largul ei, ca și în delta Nilului.

* * *

O explicație sigură a acestor călătorii periodice pe care le întreprind sburătoarele nu s'a putut da de nimeni, lipsind încă observațiile precise și numeroase. Impuținarea hranei sau frigul care ar influența după unii cercetători migrațiile nu sunt decât cauze accesorii, ocazionale, iar nu eficiente, fiindcă s'au văzut cazuri când, dacă n'a venit momentul de migrație, pasărea e în stare să moară în țara unde și face cuibul, decât să plece la drum înainte de vreme. Tot atât de puțin explicative sunt teoria nevoiei reproducerei, a luminei sau a instinctului. O teorie generală eclectică, dând o explicație satisfăcătoare e cea emisă de Dr. F. Cathelin*), după care „migrațiile sunt un fenomen de ordin atavic, ancestral sau ereditar, condiționat de fenomene de ordin fizic, electric sau magnetic, în raport ele însă cu anotimpurile“. Lămurirea fenomenului migrației va fi deci, posibilă decât când se vor cunoaște în prealabil studiul marilor curenți echinoxiali ai atmosferei, acel *gulf-stream al mării aeriene*, homolog cu acel al Oceanului.

Progresul studiului migrațiilor e în strânsă legătură cu acel al metereologiei; de aceea trebuiesc create stațiuni ornithologice de observare prevăzute cu telegraf, aparate optice și naturaliști specialiști, care să anunțe trecerea păsărilor, putându-se astfel urmări caravana aeriăna în tot circuitul ei. Sinteza datelor ce se vor strânge din aceste observări strict științifice, va fi singura în măsură să lămurească această interesantă, dar încă enigmatică problemă biologică.

VALERIU PUȘCARIU

*) Les Migrations des Oiseaux (Libr. Delagrave, Paris 1920).

CĂRȚI și REVISTE

SEXTIL PUȘCARIU: Istoria literaturii române. Epoca veche. Ediția II-a, Sibiu, 1930.

Tipărită în 1920, în editura „Asociațiunii”, întâia ediție a acestei istorii literare este demult epuizată.

Faptul acesta constituie confirmarea cea mai trainică a rostului unei cărți care a fost scrisă „pentru marel public” și cu gândul de a folosi studenților universitari și elevilor clasei din urmă de la liceu” (prefața), în rândurile cărora ea și-a făcut repede vad prin luminoasa grupare a materialului și prin strălucite calități de stil.

Într-o vreme când mintea fragedă și mobilă a tineretului continuă încă să fie ofensată de barbaria pedantă a manualului „aprobat” — toată onoarea pușinelor excepții! — cartea D-lui Pușcariu este o binefacere, mai ales pentru acest tineret pentru care, sub acest raport, nu ne pricepem să facem aproape nimic și care, totuși, este mult mai în stare a prețui cartea aleasă, decât se crede în general...

Iată de ce a doua ediție a istoriei literare de care vorbim este mai mult decât binevenită.

Și această a doua ediție nu este, — cum se întâmplă adeseori — o simplă retipărire.

Capitole întregi au fost refăcute, sau puse într-o nouă lumină, eum este, de ex. cel privitor la poezia populară, sau acela în care se vorbește despre rolul literarismului și al calvinismului în viața culturală a Ardealului din secolul al XVI-lea. În tratarea acestor chestiuni, autorul a știut să întreprindă rezultatele la care au a-

juns, prin minuțioase cercetări, d-nii N. Cartoian, N. Drăganu și L. Morariu.

Celelalte capitole utilizează de asemenea descoperirile făcute în ultimii zece ani. Astfel în considerațiile asupra dezvoltării istoriografiei noastre, autorul ține seama, pas cu pas, de prețioasele studii ale d-lui P. P. Panaitescu, precum și de cercetările de amănunt ale d-lor S. Zotta, St. Ciobanu, I. Minea etc.

Dacă, astfel, cartea d-lui Pușcariu are întreg suportul științific, ea nu uită nici un moment să satisfacă o simțire pe care autorul și-o fixează în introducere: „Înainte de a lua pana în mână, ca să scrie despre literatura unui popor, cercetătorul literar trebuie să aibă iubirea pentru subiectul său, aceea iubire care îl va face să urmărească cu atenție simpatică până și avânturile naive și greșelile grosolane de formă ale scriitorilor de tranziție”.

Din paginile cărții d-lui Pușcariu respiră această iubire, conținută, animatoare, înțelegătoare — și aceasta, credem, este calitatea cea mai de preț a ei. Numeroasele ilustrații, dintre care șase plănșe în culori, tiparul îngrijit contribuie și ele la valoarea ei. O carte așadar, pe care o iai în mână cu respect, o citești ușor și cu drag. Pentru aceia cărora autorul a destinat-o — și în primul rând pentru tineret — n'ași găsi o călăuză mai nemeșită pe cărțile întortochiate ale vechiului, în care gândirea și simțirea românească s'a încheșat în slove.

I. Chinezu

AL. A. PHILIPIDE *Stânci fulgerate*. Editura „Cultura Națională”, 1930.

„Mi-am plâsmuit un suflet din jândări de bolid aerian și aspru cu nostalgii de vid...”

Sânt primele versuri din prima poezie — Frontispiciu, — versuri care prevestesc întregului volum un conținut interesant, anunțând un suflet frământat de năzuințe largi:

„Mi-e dat să-mi caut timpul zburând din eră 'n eră”... sau aplicând asupra lui însuș, proectorul unei lucide analize:

... „și'n mine ca'ntr'o seră cresc brazii înalți alături de cactușii buboși”.

Această primă poezie e un fel de confesiune în care cu o franchețe oarecum ostentativă și nelipsită de un reflex destul de accentuat de cinism — căci declară:

„In balta omenirii scuipl larg și liniștit”..., — autorul divulgă complexa plămădeală de bine și rău din care e alcătuit el și „După chipul și asemănarea” sa, toți. Și tocmai prin această structură contradictorie:

„Eu singur îmi sunt, șarpe în paradisul meu”
sau

„De-atâtea ori Sfînx și Oedip”...,

vechiul „mélange de basses et de grandeur” a lui Pascal — se și poate adapta vieții, pe care așa cum e, de clară că o iubește: „Vieța cu trup de aur și solzi de glod mi-e dragă”, imagine care vine și altă dată:

„Să-mi lunec gândurile, undiți clare.

În apa omenirei milenare

Și-apoi trudite'n mine să le trag

De glod și aur la olaltă pline...

Și glodul ca și aurul să-mi fie drag”...

O atitudine intelectualistă, nuanțată pe alocuri de sensualism — un fel de carne diem horatian:

Viața e râul acesta cu ceru 'ntors pe dos

Beți din cerul de jos, din care beau boii

se dovedește și prin versurile citate și prin restul volumului, ca și o totală lipsă — voită sau naturală? — de sentimentalitate, afară de cazul când am considera ca o expresie deghizată a afectivității acest clan mistic către viață:

Ași fi vrut să mă fi născut pământ

Cu râme 'n mine, rădăcini și iarbă

Pe fruntea mea boltită către soare...

Sau poate... Ași fi vrut să mă fi născut soare...

această trăire intensă a vieții:

„Trăiesc în mine, ca o pădure 'n mii de frunze

Ca vântu 'n mii de fire de nisip”,

această voluptate cu care mărturisește că-i e drag să respire iarbă:

„Prin degete s'o mângâi fir cu fir”.

Natura nu alcătuește un scop în sine în poezia sa, dar îi oferă un material de imagini din care știe să scoată totdeauna efecte noi:

„Din scorburi noaptea iese ca o viețuitoare

Flămândă, cu trup negru și mers împleticit.

Păsări cu chiot dulce au trecut, s'au rărit.

Când ajungi în poiană printre brazi, pe cărare,

Vezi luna care vine goală din răsărit.

Suflete, povestește vremea cu clipe simple”.

În afară de această îmbrățișare egală a vieții sub toate aspectele ei de aur sau mocirlă, care imprimă versului d-sale o finută de oarecare filosofare, ceea ce și autorul ne indică, declarând că simte suflul vântului cel curat „Venit din Alpii Cugetării pure”, dl Philipide aduce o nuanță personală notei de „neliniște metafizică” după cum definește dl Lovinescu această pornire de cercelare a necunoscutului, această obsesie a întrebărilor fără răspuns, care revine de câțiva timp mereu în literatura noastră.

În această ipostază îl găsim în „Ceasul greu”:

„De unde-atunci venise ca un fior de moarte,

Dorința asta crudă: să mă rog?

Cum ași fi vrut un fir de adevăr

Un adevăr — o, fie cât de mic”.

De cât la Dl Philippide, această neliniște se convertește, în bucuria de a trăi spre care-l îndeamnă același fir de iarbă mângâiat cu voluptate:

„Mă bucuram de flori, de vânt, de viață...

Și'n loc ca să mă rog — am început să cânt”.

Poeziile din *Stânci Fulgerate* au într-adevăr contururi dure și abrupte pe care — deși corespunzând astfel titlului — le-am fi vrut mai ferite de inegalități, de pejorativizările argeziene, mai cizelate, purificate de tot ceea ce în loc de stâncă masivă e nisip nestabil și efemer.

Și cu atât mai mult am fi așteptat lucrul acesta, cu cât autorul are experiența unui volum, *Aur Sterp*, care deși cu reale calități ca și cel de față, a suferit de aceleași inegalități, — credem noi — remediabile.

Cornelia Buzdugan

OTILIA CAZIMIR: *Licurici*. Cronici fanteziste și umoristice. Edit. „Cartea românească”, 1930.

Literatura noastră feminină se bucură actualmente de numeroase condecie pe cât de iscusite pe atât de productive; e destul să cităm câteva nume: *Lucia Mantu*, *Elena Farago*, *Henriette Yvonne Stahl*, *Hortensia Papadat Bengescu* etc.

Printre acestea Dra Otilia Cazimir — distinsă cu premiul „Femina” din Paris și al Academiei Române — își conturează mereu mai mult personalitatea literară. Mănuind cu vioiciune o proză în care spiritul de observație și sentimentul naturii se armonizează cu o sensibilitate

specific feminină, d=sa c=celeză în versuri — teren propriu lirismului său grațios și adecuat delicatei sale structuri sufletești.

Noul volum „*Licurici*” e — după cum ne indică subtitlul — o colecție de „cronici fanteziste și umoristice”. Deși sub aspectul acesta modest, volumul e unul din cele mai bune în genul său, vrednic să stea alături de ale lui A. Mirea și G. Topârceanu și primul în care nota humoristică — atât de dificil de surprins în puritatea ei și atât de greu de salvat de vulgaritate, — aduce timbrul sufletului feminin.

Și în adevăr humorul Ofiției Cazimir răsare dintr’o organică imbinare de duioasă indulgență maternă pentru mărunțișurile și slăbiciunile vieții și de ironie, care nu lunecă însă nici în răutate, nici în sarcasm, ci e reacțiunea normală a unei inteligențe lucide în fața anumitor situații. Și nici această ironie nu e exprimată direct decât rar ca în *Pro Domo*, *Filă de carnet*, *De marginea unei Miscellanea* :

De=ași fi știut
C’au să mă treacă în antologie
Cu chipul ăsta de mumie,
Mă apucam de la ’nceput
De altă meserie...;

sau în *Ripostă unui critic* :

Da, știu, luptăm cu arme inegale
Și, arogantă sau umilă,
Nu scap eu de săgețile matală
Noroc că știu că=ș de șindrilă.

Incolo ironia, îmbracă o haină alegorică, de preferință a fabulei ca : *Locomotiva*, *Intre găze*, *Femenism*, *Idilă*, în care poeta subliniază într’un chip discret dar expresiv, meschina realitate, unde prostia grosolană, forța brutală și interesul material triumfă asupra delicateței, idealismului și îndemnurilor superioare ; astfel în *Idilă* :

A fost odată o pisică
Cu ochii cruzi de levănțică,
Ce=avea tovarăș un pisoi
De soiu.
Dar buna lor tovarășie
Se mărginea la farfurie.
— — — — —

Și când odată pisica cea delicată, care ceda ades și perfia ei de mâncare pisoiului, invitată de el s’a dus în umbra podului,

Un șoricel zbughi din lemne
Și drept spre mătă s’a ’ndreptat.
Dar de emoție, pe semne,
Pisica nu l=ă observat !

— Ce ghinion ! Ce proastă treabă !
Vorbi motanul supărat.
Să scapi tu șoarecul din labă

În loc, drept zestre ori trusou,
Să=l prinzi și să mi=l faci cadou !
Ești foarte nostimă, nu zic, —
Dar nu ești bună de nimic“...

Și agitând de indignare
O coadă=atăt de înfoiată
De parcă=i artificială
S’a dus de s’a culcat la soare.

Morala :

...e cam imorală.

În rest, ca o preocupare constantă și spontană a sufletului Ofiției Cazimir, ne apare zugrăvirea naturci — prezentată mai cu seamă sub aspectul ei grațios, miniatURAL :

De cărărușa dintre vii
Azi au trecut domnițe mici
Și=au risipit bijuterii
De licurici.

(*Licurici*)

sau

Și cum trec pe sus cocoare —
Șiruri negre de hurmuz, —
Unghiul fin și=l scriu pe zarc,
Ascufiț, apoi obtuz...

(*Intre păsări*)

sau încă :

De pe=o bună=dimineală
Cu tulpină de cărcel,
Se coboară gândăcel
Cu antenele=de ață
Cu armură de oțel.

(*Prinăvară mică*)

Din toate însă ceea ce lămurește mai precis și ceea ce imprimă pecetea originalității este atitudinea maternă pentru tot ce e fragil și micuț, pentru copii, găze, natură în genere, atitudine după cum am spus specific feminină și căreia i se adaugă în plus o notă de vioiciune copilărească. Astfel din licuriciul de zmarald cules de pe urma domnițelor năzdrăvane și pe care voia să=l înșire ca pe=o mărgică,

În caldul mâinii coviltir
E=un gândăcel urât și prost
Pe jumătate mort de frică.

Cu aceeași ușurință se transpune în lumea florilor a găzelor sau a păsărilor, unde măcălendrii și scafii, iarna

Zgriburesc și=și suflă’n pene și visează
Că din sură văgăună
Căptușită cu omăt
Iese primăvara bună
Risipind în drumul ei
Soare cald și ghiocci,
Muguri proaspeți, găze mici
Și furnici...

(*Sfada*)

Nota de umor e păstrată prin vocabularul voci naiv, care ia tonul adecuat personajului la care se adresează. Astfel în *Cântec pentr'un fulg*, lui Dan:

E un fulg — și-i cel dintâi
Și aduce'n vânt ninsoare,
Drumuri albe peste văi,
Răs curat în ochii tăi,
Sănioare
Zurgălăi...

Și'ntr'o sară, — vrei să-ți spun? —
O să vie Moș Crăciun.
Nimeni însă n'o să-l vadă

— — — — —
Intră'n zvon de rugăciuni
Și-i sărută pe obraz.
Și visând căluț și bici,
Răd prin somn băeții mici...

Nu mă crezi?
Poate vrei să-ți spun mai bine
O poveste cu trei iezi?..

Din citațiile alese, se observă pretutindeni o formă limpede, pe alocuri aducând cu cea populară, cu limba bogată, presărată cu câte un neologism bine plasat, cu ritmul regulat și rima cultivată adesea pentru un efect neașteptat, potrivit genului acesta fantezist:

Peste dealuri năpărlite
Se adună nori de zgură, —
Vrafuri de maculatură
Răzvrătite.

Și cocori pe zări cărunte
Iși îndoaie sirul nalt,
(Parcă=s litere mărunte
Care=ar fi sărit din spalt),

(*Pastel tipografic*)

Gingăse și duioase, sau ironic-spirituale și pline de vervă, versurile din acest volum deși croite în cadrele modeste ale unei poezii ușoare și fără mari pretenții, sunt lucrate cu o distinsă conștiință artistică, ceea ce nu face decât să confirme umbra evolutiv-ascendentă a talentului Ofiției Casimir.

Cornelia Buzdugan

Cehoslovacia (Anuarul Asociației Româno-Cehoslovacă „Abatele Zavorul”), București, 1930.

O contribuție temeinică la consolidarea legăturilor culturale dintre noi și prietenii cehoslovaci aduce asociația studenților români—cehoslovaci, care poartă numele marelui filo-român *Abatele Zavoral*.

Înființată acum doi ani, în scopul de a lega strâns tineretul celor două state și a le îndemna la o colaborare amicală, și ca un omagiu adus marilor filo-români *Ioan Urban Jarnik* și *Abatele Zavoral*, primii care au pus la Praga, cu mult înainte, bazele unei asociații de prietenie

cehoslovaco-română, tânăra asociație publică în primul anuar, apărut recent de sub tipar, roadele activității sale.

Ele sunt vrednice de toată lauda și vor fi desigur îndemn și pentru alte societăți studențești, a căror activitate se iriesește în fogașul acelorași manifestări de stradă, care însemnează pierdere de timp și scoborâre de prestigiu.

Conferințe cu subiecte referitoare la Cehoslovacia, făcute de personalități ca: N. Iorga, Andrei Rădulescu, Gih. Tașcă, etc., schimburi de studenți, excursii și filme de propagandă au contribuit în mod real la acea operă de cunoaștere reciprocă a celor două popoare, pe care în mod oficial prea adesea am neglijat-o.

În afară de darea de seamă a activității Asociației, anuarul publică un articol asupra istoricului relațiilor româno-cehoslovace de *I. A. Roceric*, evidențiând cu date culesse din documentele vechi că relațiile cehoslovace datează din vremuri anterioare cu mult înființării oficiale a Republicii Cehoslovace.

Păstorii români reuniți în colonii se stabiliseră doar prin Carpații Silzei și Moraviei cu secole înainte, cum o dovedește de altfel cuvântul „Valah”, care însemnează în aceste regiuni, păstori de oi, iar documentele slavone vorbesc de relațiuni economice între Țările Române și Boemia.

O privire sintetică asupra istoriei și geografiei Cehoslovaciei, datorită dlui *N. Petra*, articole ca: Viața economică în Cehoslovacia de *I. A. Roceric*, darea de seamă asupra excursiei de studii în Cehoslovacia, însoțită de numeroase fotografii de *V. V. Protopopescu*, secretarul general al Asociației, pot iniția cu mult folos publicul nostru asupra bogățiilor, organizării și frumuseților naturale ale harnicei republici, aliată și prietenă a noastră.

Felicitând activitatea finerei studențime, am dori ca exemplul ei să-și găsească cât mai mulți imitatori și o solitudine cât mai amplă din partea cercurilor noastre diriguitoare.

Val. Pușcariu

Arhivele Olteniei. (A. IX, Ianuarie—Aprilie 1930, Craiova).

Știam de mult că *Arhivele Olteniei*, — cea mai bună revistă regională a noastră și aceea care a servit ca îndemn și model atâtor alte publicații asemănătoare românești — luptă cu mari greutăți materiale. Și ne femeam că întârzierea apariției ei în anul 1930 să nu însemneze o disparajie, pe care ar fi regretat-o toți cei cari au răsufoit vreedată paginile bogatei publicații craiovene. Bucuria ne-a fost deci nespuse de mare când am văzut din nou coperta împodobită cu steme și peceși a întâiului număr din anul al IX-lea. Devotamentul distinsului profesor *C. D. Fortunescu* a reușit să scape de la disparajie revista, fără de care atâtea lucruri prețioase, privitoare la viața Olteniei și Banatului, ar fi rămas înmormântate, poate pentru totdeauna. Îi felicităm și-i dorim să poată duce mercu înainte frumoasa publicație.

Întâia fascicolă pentru 1930 (No. 47—48), aduce, în fruntea ei, o prețioasă contribuție de toponomastică a dlui *Sică Georgescu* („Jiul și numele lui”) și alta de

diplomatică românească a d-lui Aurelian Sacerdojeanu, care încearcă să lămurească termenul „tot satul cu tot hotarul”. Ca întotdeauna, diversele rubrici ale revistei (Oltenia istorică, folkloristică, arheologică, literară-artistică și culturală) cuprind un bogat material documentar. Re-cenziile d-lui Fortunescu, tot așa de bogate și bine informate ca și în anii trecuți.

i. m.

Ritmul Vremii. (Anul I, (Seria II), No. 1 Ianuarie—Martie 1930).

Aparițiunea revistei *Ritmul Vremii*, reintocmită tot pe temeiurile critice ale domnului profesor Mihail Dragomirescu, dar în condițiuni de ireproșabilă artă grafică, este prilej de mare satisfacție pentru toți acei scriitori, în al căror îndreptare trăiește stimulul sau povăța acestui critic atât de robust, de sigur și de sărguincios. Nu mai puțin se împărtășesc din obârșia aceleiași bucurii și numeroșii săi elevi, împrăștiați la datorie, în toate răspândirile culturale ale țării, cât și simplitii cititori, cu cerințele doar limitate la prilejul unei dezinteresate emoțiuni estetice și al unei bune îndrumări literare.

În articolul de fond, domnul M. Dragomirescu expune orientarea actuală a revistei; de fapt e continuarea sub o formă mai stăruitoare a unei mișcări începute încă din anul 1907 și atrasă, în drumul ei ascendent, ca de un „motor imobil” de crezul „autonomiei artei”.

„Sub zodia acestui adevăr — al adevărului estetic” — spune domnul Dragomirescu, reîncepem noua epocă a activității noastre literare. Cu ea sfârșim frământările sufletești ce au durat aproape treizeciséscinci de ani. Cu ea trebuie să lupte cei ce iau numele de „estetic” în deșert. Ei trebuie să se supună cu vre, fără vre, scriitorii care vor să treacă dincolo de marginile actualității. Și precum vom vedea mai departe, lui a trebuit să i se supună scriitorii, care, astăzi, sunt în culmea producției lor artistice”.

„E de remarcant că această idee vine ca o afirmare de independență a unui neam mare, mai înainte de a se fi constituit. Ea vine în mijlocul unor frământări, care trebuiau să ducă la campania din 1913 și la războiul din 1916, ce-avea să se sfârșească cu întregirea României. Inoportună cât pentru preocupările mari, dar trecătoare, ale zilei ea constituie zorile unei noi ere, care aveau să lumineze glorioasele timouri ale marii sinteze a poporului românesc. De aceea ea are să lupte din greu cu ostilitatea tuturor acelor, care, rămânând în atmosfera curentului, în care trăiau, nu puteau să vadă traectoria nouă a dezvoltării neamului. „Convorbirile critice” o văzuse, avea o mare încredere în apariția ei, și o afirma cu țărnie sub forma *autonomiei artei, așa cum se găsește la orice mare popor*”.

În materialul beletristic notăm „Nevolnicie”, poezia domnului Radu Gyr, o fălmăcire muzicală și plastică a sentimentului de răzvrătire împotriva neputinței, ce însoțește creația literară: apoi, mărturisirile din „Pietate” a domnului Dimitrescu, expresiunea unei simfiri torturate până la subtil; proza demnă a domnul Arsenie și

umorul de viguroasă calitate din „Învață să-i îndoii spina”.

Materialul documentar a lucrat în spiritul metodic și în disciplina strânsă a Institutului de literatură.

Revista „Ritmul vremii” a fost și va fi, totdeauna binevenită, în Ardeal.

Victor Papilian

Europe (15 Mai 1930).

BERTRAND RUSSEL: *L'amour dans la vie humaine*.

Foarte interesante comentarii asupra rolului acestui sentiment în viața omenească, în care cunoscutul scriitor englez ajunge la concluzia că o înțeleaptă etică sexuală trebuie să fie subordonată intereselor copilului, înălțându-se diferitele restricții bazate pe prejudecățile impuse de legi sau obiceiuri.

B. Russel combate atitudinea dualistă: „pe deo parte amorul rămâne tema principală a poeziei, romanului și teatrului; pe de altă parte sociologii cei mai serioși au aerul că-l ignorează complet; el nu figurează în programele reformelor politice sau sociale”, fiind de părere, că amorul este unul din cele mai însemnate elemente ale vieții umane și că orice sistem social care se opune libertății sale dezvoltării, este greșit.

„Amorul, dacă se dă acestui cuvânt sensul său integral, indică nu un raport intersexual, ci un raport care implică un sentiment intens și legături psihologice, cât și fiziologice”.

Frecvența acestui sentiment depinde nu de caracterul popoarelor, ci de convențiunile și instituțiile lor sociale. În China spre exemplu, el apare mai mult ca o trăsătură distinctivă a legendelor despre împărații devotați concubinilor lor; în privința aceasta cultura ei asemănându-se cu cea a începuturilor sec. XVIII-lea, din occidentul european.

Partea rațiunii în viața omenească a scăzut de atunci treptat, rațiunea însăși trădându-și apărătorii prin crearea teoriei psihanalizei și lăsând teren liber religiei, războiului și amorului, cele trei activități iraționale ale vieții.

Arătând că antagonismul adânc ce există între amor și religie nu e inevitabil, fiind datorit mai ales faptului că religia creștină e întemeiată pe ascetism, B. R. se ridică cu energie împotriva dușmanului cel mai de temut, prosperitatea economică și analizează viața industriașului și a comerciantului de astăzi, în special în America, unde omul consacră „tot ce-i mai bun din energia sa, succeselor materiale, tot restul nefiind pentru el decât o simplă recreție și o pură bagatelă”.

Această nefastă stare de lucruri își are consecințe grave în viața de familie, unde aspectele cele mai ruinoase ale vieții sexuale cad pradă indiferențismului, sub masca deghizată a sociabilității și înălțării morale.

Amorul fiind ceva mai mult decât dorința relațiilor sexuale, fiind calea esențială prin care bărbatul și femeia tind să scape de singurătatea care le pustiește viața, e delăsător să înțelegem deci, că trebuie să fie obiectul principal al preocupărilor sociologului.

B. Russel se oprește apoi asupra sentimentului „păcatului“ și a efectelor lui, confundate în căsătoria convențională cu sexualitatea și care exercită o influență adesea inconștientă, la bărbat ca și la femeie, înveninând viața conjugală.

Una din cele mai însemnate piedici, de natură pur psihologică, în desvoltarea integrală a sentimentului dragostei, în lumea modernă, este apoi frica, pe care o au mulți oameni de a risca și a-și compromite individualitatea. Greșală mare, deoarece „individualitatea are nevoie de un contact fecund cu lumea pentru a pierde din comunicabilitatea sa. Amorul, paternitatea, munca sunt cele trei surse ale contactului fecund dintre individ și restul lumii și din aceste trei surse, amorul suferă prima experiență“.

Pentru acei care s'au eliberat de anumite prejudecăți, acceptând acest sentiment în semnificația lui adevărată, există însă un alt pericol opus ascetismului, revolta oarbă împotriva oricărei morale sexuale afișată de o mare parte din tânăra generație și pe care scriitorul englez o condamnă cu a aceiași înverșunare.

Revue des Vivants (Mai 1930).

HENRY DE JOUVENEL: *En Europe ou en décadence*.

Tânăra revistă franceză care a luat inițiativa instituirii unui concurs referitor la aplicarea ideii de federalizare propusă de Aristide Briand a primit numai puțin de 502 memorii. Dintre acestea, juriul compus din personalități ca: Paul Boncour, Beneș, Conte Bernstorff, Jules Cambon, Lord Cecil, Georges Duhamel, Henry de Jouvenel, Christian Lange, Heinrich Mann, Nincici, Politis, Mgr. Seipel, Contele Sforza, Titulescu, Paul Valéry, Vandervelde, Zaleski etc. a ales 7 memorii, dintre care primul a și apărut în acest număr. Prefațând acest memoriu *H. de Jouvenel* insistă asupra necesității federalizării Europei, schițând situația încordată dintre națiunile continentului nostru.

Neobservată, ca și multe alte manifestări de seamă, de la noi, a trecut sărbătoarea împlinirii a patru decenii de la înființarea Societății de Științe din București, sărbătorire care a avut loc la sfârșitul luni Martie într'un amfiteatru al Universității din Capitală.

Popor tânăr, fără tradiție științifică, deabia ieșit din faza de renaștere națională, nu suntem încă în măsură a aprecia munca tănuită în laboratoare și institute, și cu atât mai puțin drumul plin de greutăți pe care a avut să-l parcurgă o societate de știință în condiții politice și sociale cu totul neprielnice.

În sărbătorirea modestă, cunoscutul cărturar, Prof. I. Simionescu, președintele actual al Societății, evocând începuturile grele ale instituției, a scos în relief activitatea oamenilor noștri de știință, și a insistat asupra necesității

„A organiza Europa sau a intra în decadență această este alternativa în fața căreia trebuie să se puie astăzi orice European și în primul rând Franța“, spune cunoscutul om politic francez. Statele europene nu mai sunt organizate nici pentru război, nici împotriva lui, iar interesele create de alianțe au dispărut odată cu încheierea păcii. America izolată nu vede în Europa decât un singur stat: Anglia; aceasta la rândul ei e preocupată mai mult de imperiul colonial care se clatină decât de situația continentului european. Germania ezită între democrația occidentală, misticismul oriental, și naționalismul reacționar ce tinde spre Roma fascistă. Italia sub dictatura lui Mussolini așteaptă ora când națiunile nemulțumite se vor ridica împotriva tratatului de la Versailles, iar de la Moscova bolșevizmul conspiră cu imperialismul și caută să exploateze conflictul de la care alții așteaptă triumful revendicărilor naționale.

Centrul, sudul, estul Europei sunt în prada unei eterne neliniști, iar Franța caută să împace alianțele de dinainte și după război cu entuziasmul reconcilierii făcute cu dușmanii de ieri.

Acest slab sentiment a interesului de împăciure european are în față diferite câmpuri ostile, dintre care cel mai recent e cel dintre Franța și Italia, a căror rivalitate a izbucnit cu ocazia conferinței navale de la Londra. Alături e format de liga nemulțumiților împotriva tratatelor de la Versailles, Trianon și St. Germain adunând la un loc pe foști învinși spre a răsturna „statu quo.“

În această situație încordată proiectul de federalizare a lui Briand e singurul în măsură de a micșora antagonismul dintre diferitele națiuni. Stabilizarea societății europene în sânul societății universale a națiunilor, a defini regulile de solidaritate între vecini cu mai multă precizie e rolul principal al acestui proiect. Și Henry de Jouvenel vede pregătirea cooperăției politice, numai printr'o cooperăție intelectuală premergătoare, concursul întreprins sub patronajul celor mai distinse personalități europene pe care-l întreprinde *La Revue des Vivants*, având darul să prepare realitatea de mâine. *Val. Pușcariu.*

ÎNSEMNĂRI

„statorniciei respectului pentru munca făcută, negălăgioasă care prin desfășurarea ei în încăperile unui laborator, rămâne știută numai de puținii pătrunși de sfințenia ei, deși procură mijloacele de întemeiere a vieții sănătoase“.

Mai greu decât acest respect datorit științei și slujitorilor ei, va fi de obținut însă sprijinul efectiv ce trebuie să se dea cercetărilor științifice din partea acelor pe care „valorile capricioase ale politiceii îi pun în fruntea conducerilor statului“.

Când lupta pe aceste două fronturi va fi câștigată se va putea creia acea atmosferă favorabilă pentru expansiunea științifică și îndrumarea conștientă a marelui public, spre tot ceea ce știința a produs spre a veni în ajutorul omului.

v. p.

Organizarea carierelor intelectuale a devenit o preocupare din cele mai îngrijorătoare, aproape în toate țările.

În „Le redressement français“ *Albert Sauzède*, arătând că fabricarea bacalaureațiilor e din ce în ce mai intensă și că supraproducția celor ce trec prin Universitate merge crescând, dă următoarele date statistice :

Statele Unite numără nu mai puțin de 726.000 de studenți în Universitățile lor, iar în Europa 40.000 de titrați, care n'au înțeles lecția evoluției economice, sunt într'o situație critică. În Germania existau în 1926 la o populație de 63 milioane locuitori 44.700 de medici; Rusia Sovietică are 55.200 medici în acelaș an, dintre care 5500 sunt fără nici o întrebuintare.

Autorul ajunge la concluzia că multe profesii și în special cele liberale sunt copleșite de incompetenți și indesezirabili. Ce-am putea spune despre situația dela noi, unde asistăm la un adevărat faliment al carierelor intelectuale și unde o singură Universitate — cea din București — numără peste 20.000 de studenți ?

Într'un remarcabil studiu apărut de curând: *Destin du théâtre*, scriitorul *Jean Richard Bloch* face între altele, la început, câteva juste observații asupra crizei de care suferă romanul :

„Astăzi — spune J. R. Bloch — romanul e în plină desvoltare, mai ales în țările cel mai puțin atinse de revoluția moravurilor (Anglia, Statele Unite). În țările cu spiritul profund frământat, el cedează în importanță și în patetic simplelor mărturisiri (témoignages), îndreptându-se, el însuși în această direcție“. Bloch se oprește asupra „descompunerii violente a romanului“ în Franța, arătând că romancierii au părăsit zugrăvirea mediului social, iar cei care o mai încearcă încă, întâmpină mari greutăți „spre a uni într'o construcție unică, solidul de dinainte de război cu lichidul de astăzi“. În locul lor, unii fineri prozatori reușesc să facă plăcute instantaneie lirice care nu sunt propriu zis romane, iar alții caută să scape de această producere torențială, refugiindu-se în regiunile cele mai intime ale spiritului, în „zona de desfășurare“.

Dovada descompunerii acestui gen literar, care a încântat tinerețea noastră o avem în cărțile lui *André Gide*, care ne dă în locul unui roman pe care renunță să-l scrie: „romanul romancierului pornit să-și scrie romanul său propriu“.

Exemplul lui e urmat de un întreg grup de scriitori și situația din Franța o întâlnim și în alte țări. Astfel s'a născut și pirandellismul, Pirandello ilustrând ca și Gide aceeași situație și din aceeași rațiune. v. p.

În: „Sammlung deutscher Gedichte für die Oberklassen der Secundarschulen in Rumänien“ de O. *Netoliczka* și I. *Wolf* (Sibiu, 1928), se găsesc o seamă de excelente traduceri din poezii române mai noi de *Albert Flachs*, *Gertruda Alexandru-Holtz* și *Viktor Orendi-Hommenau*. Dela *Alexandrescu* până la *Goga* și *Crainic* sunt reprezentați cei mai de seamă scriitori ai noștri. (*Boliac*, *Alecsandri*, *Eminescu*, *Zamfirescu*, *Vlahuță*,

Coșbuc, *Iosif*). Selecțiunea e făcută cu mare grijă și cu mult bun gust. Nu ne miră, deoarece prof. *Netoliczka*, care a fost director al revistei „Cultura“, nu numai că ne cunoaște și ne apreciază, dar este totodată un estel rafinat și un istoric al literaturii, bine cunoscut în lumea germană. Un mănunchi de traduceri ca acestea contrabalansează o întreagă literatură rău voitoare din presa politică. Antologia d-lor *Netoliczka* și *Wolf* ar trebui citită și de români. Este o bună introducere în literatura politică germană. v. b.

Cultura pe care-l arată publicul din țările occidentale pentru marile personalități ale neamului: scriitori, artiști, etc., își găsește ecoul cuvenit și în cele mai reștrase orașele.

Astfel — citim într'o revistă germană — cu ocazia împlinirii a 600 de ani de la înființarea sa, orașelul *Artern* din Turingia nordică, s'au organizat o serie de festivități. Autoritățile s'au folosit de această ocazie spre a pune o placă comemorativă pe casa în care a locuit în secolul al XVII-lea străbunicul, celebrului autor al lui *Faust*, *Hans Christian Goethe*, care de felul său era ferar.

Pe placa comemorativă s'au săpat cu litere de aur următoarele :

„Aici au potcovit odinioară caii strămoșii lui Goethe, în schimb urmașii lor prin minunatele scrieri a încălecat Pegasul (Flügelross) memoriei“.

Cât de deosebită e situația de la noi, unde casele unui *Eminescu* sau *Hajdău* s'au prăbușit de mult în ruină, iar pietrele comemorative sunt hărăzite doar unora dintre oamenii politici și nu dintre cei mai de seamă !

Turismul, înțeles așa cum îl înțeleg țările occidentale a căror industrie hotelieră și căi de comunicație prospăresc direct sub influența lui, este la noi încă în fașă.

Totuși semne îmbucurătoare n'au întârziat să se arate și perioada dela război încoace reprezintă un necontestat progres în evoluția turismului românesc.

Acest lucru reușește să ni-l arate însuși Domnul *Mihai Haret*, Președintele Turing Clubului Românici, într'un articol însoțit de numeroase fotografii și două planșe, publicat în prețuita revistă „Boabe de grâu“.

Activitatea Asociației turistice urmărită dela primele ei începuturi și prezentarea situației diferitelor secțiuni presărate în țară dovedește că s'a reușit să se înlăture o bună parte din inerția românilor, față de această activitate de interes național.

Case de adăpost pe vârfuri de munte, drumuri marcate după sisteme moderne, publicații de propagandă îngrijite, organizarea de excursii colective reprezintă un început demn de încredere în viitoarea desvoltare a turismului la noi.

Va mai trece desigur timp, până ce turismul va deveni un factor important în economia națională, și un mijloc pentru o îmbunătățire temeinică, a stărei populațiilor muntene, cum e în alte părți.

Până atunci e sarcina celor ce-și dau cât de puțin seamă de importanța lui ca factor de progres, să contribuie la opera realizată de T. C. R. și să facă cunoscute în țară și peste granițele ei, atâtăa frumuseți naturale care rămân necercetate în creerii munților și dealungul văilor, ce străbat pământul țării românești. v. p.